પ્રાપ્તિસ્થાન–

૧ સોમચંદ ડી. શાહ
જીવન નિવાસ સામે,
પાલીતાણા.

૨ સરસ્વતી પુસ્તક ભંડાર
હાથીખાના રતનપોળ સામે,
અમદાવાદ.

૩ સેવંતીલાલ વી. જૈન
૨૦, મહાજન ગલી,
૧ લે માળે,
મુંબઈ–૨.

મૂલ્ય : ૧–૫૦

પ્રકાશક :
To. રતિલાલ અમૃતલાલ વકીલ
C/o. શાહ ગનિલાલ પુનમચંદ
નાગજીના બાપાગે
કે બજારમાં ન્યુગઢીવટના નાકે,
પાટણ. (ઉ. ગુ.)

મુદ્રક :
હસમુખ જે. ગોઠ
ન્યુ પ્રીન્ટીંગ પ્રેસ,
ન્યુ માર્કેટ,
સુરેન્દ્રનગર.

જયન્તુ વિતરાગા

પ્રવેશક

સાપેક્ષવાદ એ જીવનના ચમકતા ચાંદ છે અને એ ચાંદામામાના અજવાળા આત્મા પરના થરોના અજ્ઞાનના અંધારા અલોપ થઇ જાય, જ્યાં પ્રકાશ છે ત્યાં અંધકારનો નાશ છે પ્રકાશ પ્રાપ્તિ અને અંધકારનો નાશ એક દોરે નાચી રહ્યા છે

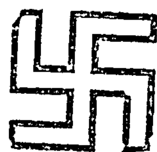
વિશ્વના સર્વ દર્શનોમાં પ્રવેશ કરવા માટે અથવા તત્વજ્ઞાનના તાળા ખોલવા માટે સાપેક્ષવાદ એ ચાવી છે અનેકાન્તવાદ એ કૂંચી છે

આજે એક બીજા ધર્મને એક બીજા કુટુંબને એક બીજા દેશને, એક બીજા પ્રાંતને અંદરો અંદર [illegible] કલહ [illegible] મચાવી રહ્યા છે તેના મૂળમાં એક બીજા એક બીજાના દૃષ્ટિબિંદુને સમજતા નથી, આ દૃષ્ટિબિંદુ સમજવા માટે જૈન દર્શન, વિશ્વ દર્શનોને વિશ્વ સમસ્યાઓને અને વિશ્વ વૈજ્ઞાનિકોને સાદ કરે છે કે આવો! સાપેક્ષ સમજો

વર્તમાનમાં આપણું જીવન અનેક રીતે કડવું બન્યું છે અનેક રીતે મુંઝવણભર્યું છે એક એક સમસ્યાઓ આપણને ઊંઘના કોયડા જેમ હોવી જાય છે તે બધી સમસ્યાઓ માટે ઉકેલ લાવવાના રામબાણ કરવાની જેમ સાપેક્ષવાદ એ ઔષધ છે

જૈન શાસનમાં સાત નય, સપ્તભંગી, પાંચકારણ સમવાય અને નિક્ષેપ ધર્મ સાપેક્ષ દૃષ્ટિ, પુરુષાર્થી બનવાના ઉપાયો વિગેરે આવા અનેક વિષયો છે એ વિષયોમાંથી કેટલાક વિષયો આ પુસ્તકમાં રજુ કરવામાં આવ્યા છે

જૈનશાસનના એક એક પ્રાણો સ્વાર્થવૃત્તિ રાગદ્વેષવૃત્તિ ભેદ વૃત્તિના ઉન્મૂલન માટે છે એ દૃષ્ટિબિંદુ આ પુસ્તક આપશે....

મન ના સૂર

સાપેક્ષવાદનું વિજ્ઞાન એ જૈનશાસનની પ્રતિભા જેવુ છે એ પરિપ્લતકને જે કોઈ પરિહાસ કરે એ પરપરીવાદ નિંદાને પાત્ર બને છે

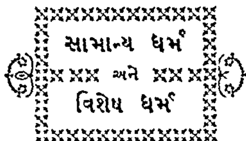
આ પુસ્તકની નિપજ જૈનશાસનના અનુરાગથી જ થી છે એટલુ જ નહિ. તટસ્થતાથી કહીએ તો સાચી વસ્તુનુ સર્વગ્રાહીપણુ તેનાથી આવે છે

સાપેક્ષ વિજ્ઞાન સમજ્યા વગર જીવનમા સમાધિભાવ કે હૃદય પ્રસન્ન બનતુ નથી શકાના આતરામા એ ડુબી મરે છે સાપેક્ષ સમજે તેનામા સાચુ આ માનુ મર્મગ્રાહીપણું આવે છે જેના દ્વારા આત્મા કષાયના પરિતાપથી મુકત થાય છે

આ વસ્તુ આપણે સૌ કોઇ સમજી સાચા ભાવથી હૃદયને રોશન કરીએ, એજ એક અભ્યર્થના પ્રાન્તે આમા જે કાંઈ સારૂ છ એ સર્વ કોઈનું છે અને જે કાંઇ ખોટુ છે એ મારૂ મતિદોષપણુ છે સુજ્ઞજનો રાજહંસની જેમ ક્ષીર, નીર, ન્યાયે વસ્તુસ મજીપુ ૦ રનાજન બને. આ પુસ્તકની અદર જિન શાસનની વિરૂધ્ધ લખાયેલુ હોય તેનું અત ક ર ણ પૂર્વક મિચ્છામિ દુક્કડમ્ આપીએ છીએ વિશેષ પુસ્તકના પ્રારંભે કહેશે

શુદ્ધિ પત્રક

પાનું	પેરે૦	લીટી	અશુદ્ધ	શુદ્ધ
૧૩	૩	૮	આકૃતિ	આશ્રિત
૧૯	૪	૫	રાઇટ મારામાં નથી	રાઇટ મારામાં છે
૨૨	૪	૪	પખતમા	વખતમાં
૨૪	૩	૫	હૈયા	હેય
૨૫	૧	૪	દ્વાર	દ્વારા
૨૭	૧	૧	પુદ્દડીવાદ	રૂદ્દડીવાદ
૨૭	૩	૧	વૈશેલિક	વૈશેપિક
૪૦	૫	૪	સ્વાદવાળોન	સ્વાદવાળા
૪૦	છેલ્લી	છેલ્લી	આવી શકતું	આવી શકતુ નથી
૪૧	૧	૨	સાંખ્ય દર્શન	સાંખ્ય દર્શન
૪૯	૩	૩	હોલવાઇ	ઓલવાઇ
૬૦	૩	૧	શ્રોમઅઓ	શ્રોમમ
૬૬	૬	૨	મમને	મર્મને
૬૭	૮	૫	પર્યાસને	પર્યાયને
૬૮	૫	૨	તેને માનુ છું	તેને હું માનુ નહી
૭૦	૧	૨	આપેક્ષા	અપેક્ષા
૭૭	૦	૧	મુછ	મૂછ
૮૫	૩	૧	ચાકન	ચાકર

પ્રકરણ પહેલું

નિસર્ગ અને વિશ્વના મહામૂલા સાપેક્ષ સત્યોને સમજવા તે જ જ્ઞાનની સાચી માન અવસ્થા છે જે સાપેક્ષ સત્યને સમજે છે વિચારે છે અને જે વસ્તુ જ્યારે જે ઘટતી હોય, ત્યારે તે વસ્તુ યથા યોગ્ય ઘટાવી જીવનમા ઉતારે છે તે ભવને પાર પામે છે

વસ્તુને વસ્તુ સ્વરૂપે જોવામા સાપેક્ષવાદ આરિસો છે, આરિસામા આપણે આપણુ પ્રતિબિંબ જોઈ શકીએ છીએ તેમ સાપેક્ષવાદમા વિશ્વ પ્રકૃતિને વ્યવસ્થિત રીતે જોઈ શકીએ છીએ...

જૈન શાસન તો પ્રત્યેક વસ્તુ સંખ્યાત, અસંખ્યાત, રીતે વધી થઈ છે તેમ માને છે પરંતુ સર્વ

લોકોને સારી રીતે સમજાય તે માટે જૈન શાસને સપ્તભંગી, અને સપ્તનયનું જ્ઞાન સુંદર રીતે પ્રતિપાદન કરેલું છે....**જૈન શાસનના સાપેક્ષવાદ આગળ આઇનસ્ટાઇનનો સાપેક્ષવાદ એ તો તણખલા સમાન છે.**

સાગરમાં જેમ તણખલું તરી ઊઠે છે, તેવી રીતે આઇનસ્ટાઇનનો સાપેક્ષવાદ જૈન શાસનના સાગરમાં તરતો દેખાય છે. અરે જૈન શાસનની પાસે તે તરવાનુ શીખ્યો છે.

જીવનની અનેક સમસ્યાઓનો ઉકેલ આપનાર સાપેક્ષવાદ છે, સાપેક્ષવાદ કહો અનેકાંતવાદ કહો, કે સ્યાદવાદ કહો આ તેના પર્યાયવાચી નામ છે. સત્યને વ્યક્ત રીતે બતાવનાર સાપેક્ષવાદ છે....

સાપેક્ષવાદની સહુથી મોટામાં મોટી સિધ્ધિ એ છે કે. સાપેક્ષવાદ નિર્વાણપદની યાત્રા કરાવી આપે છે, સાપેક્ષવાદ એ સંસારનું ઉન્મૂલન કરી શકે છે.

જે વસ્તુ પર રાગ થતો હોય તેને સાપેક્ષવાદ કહે છે. તેનું પૂર્વ અને પછીનું સ્વરૂપ જો, તારી મોહદશા વિસરાઈ જશે. જે વસ્તુ પર દ્વેષ થતો હોય; તેનું પણ પૂર્વ અને પછીનું સ્વરૂપ જો. તારો દ્વેષ ખત્મ થશે.

વસ્તુમાં અનંત ધર્મની ખાસિયતો પડી છે. આજે જે વસ્તુ જે સ્વરૂપે દેખાય છે તે તો તેનો પર્યાય છે.

તારૂ શરીર, તારી ઇન્દ્રિય, તારા બૈરા છોકરા, તારા પૈસા, તારી મિલકતમા જે તે મારાપણાનુ લેબલ લગાડયું છે પરંતુ તે તુ નથી અને તુ તે નથી માટે અહમ્‌નુ લેબલ કાઢી સોહમ્‌નો જાપ કરી, નાહમ્‌ની અવસ્થા પામી, અર્હમ્ બન

જે વસ્તુ ખાતર તને કષાય થાય છે તે માટે ઉપરનો કિમિયો અજમાવ તારા કષાયો ઓસરી જશે

સાપેક્ષ સત્યને સમજી 'ભઈલા તુ જકારથી વાત કરતો ની, કિંતુ પણથી બોલતા શીખજે ' કેમકે, પણથી બોલતા આત્માનુ જ્ઞાન વિશાળ બની જશે અને જથી બોલતા સકુંચાઈ જશે

સ્યાદ્‌વાદનુ જ્ઞાન કરતા પહેલાં સૂક્ષ્મ બુદ્ધિ, માધ્યસ્થ વૃત્તિ, દુરાગ્રહનો ત્યાગ, જાણવાની બુધ્ધિ આ ચાર જેનામા હોય તે સ્યાદ્‌વાદ પામવાને યોગ્ય છે

કદાગ્રહના હિસાબે કે રાગદ્વેષના હિસાબે, જેને જે ગમે તે અશ લે તે સ્યાદ્‌વાદ નથી પણ ફુદડીવાદ છે પરંતુ જે વસ્તુનો જે હોય, જે કાળે અને જે ભાવે જે અશ લઈ શકતો હોય તે સ્વરૂપને તે સ્વરૂપે કહેવો તેનું નામ સ્યાદ્‌વાદ છે

સોનુ સોનાના સ્વરૂપે એક છે, પરંતુ માલિકી તરીકે સોનું ચંપાબાઈનું, પેથાભાઈનું, ગૌરીકુમારનું અજય કુમારનું જગદીશભાઈનું, જુદું જુદું બને છે ..

નવસારી એ મુંબઈથી નજીક છે, પરંતુ મારવાડની દૃષ્ટિએ નવસારી દૂર પણ છે. પૂનાની દૃષ્ટિએ મુંબઈ નજીક છે; પરંતુ કલકત્તાની દૃષ્ટિએ દૂર છે.

દૂધમાં ઘી છે, પરંતુ પ્રત્યક્ષ સ્વરૂપે દૂધમાં ઘી નથી. વિષ્ટા આમ તો ખરાબ છે, પરંતુ નિમિત્ત શાસ્ત્રની દૃષ્ટિએ વિષ્ટા ગમન કરતા સામે મલે તો શુકન પણ ગણાય છે.

વિષ્ટાઓ રોગચાળો કરનારી છે જો ઘરની આજુબાજુમાં ચોવીશે કલાક રહેતી હોય તો; પરંતુ તે વિષ્ટા ખાતરમાં નાખવાથી અનાજની ઉત્પત્તિ સારી પણ થાય છે....

અનાજ વિના જેમ ટકાય નહી. તે જેમ સાચુ છે, તે જ પ્રમાણે અનાજ વિના ટકી શકાય છે તે પણ સાચું છે. સિધ્ધ પરમાત્મા અનાજ વિના રહ્યા છે.

અનાજથી જેમ જીવાય તેમ સાચું છે, તેમ વધુ અનાજ ખવાથી મરાય તે પણ સાચું છે. અનાજ વિના જેમ જીવા શકાય નહી, તે જેમ સાચુ છે. તે જ પ્રમાણે અગ્નિ વિના પણ જીવી શકાય નહી તે પણ સાચું છે.... અને અગ્નિ વિના જીવી શકાય તે પણ સાચું છે. સાધુ મહારાજ અગ્નિ વિના પણ જીવી શકે છે....

એક માણસ પુત્રની અપેક્ષાએ પિતા છે, પત્નિની અપેક્ષાએ પતિ છે, ભત્રિજાની અપેક્ષાએ કાકા છે, ભાણેજની અપેક્ષાએ મામા છે, ભીજી રીતે મામા પણ છે, ફુવા પણ

છે, દાદા પણ છે, વિદ્યાર્થીની અપેક્ષાએ શિક્ષક પણ છે, ગુમાસ્તાની અપેક્ષાએ શેઠ પણ છે આમ અનેક ધર્મ એક વસ્તુમાં રહી શકે છે

એક બંગલો પા માઈલના વિસ્તારવાળો છે, પરંતુ ગામની અપેક્ષાએ તે બંગલો ઘણો નાનો છે અને શહેરની અપેક્ષાએ તે ગામ નાનું છે પ્રાંતની અપેક્ષાએ શહેર નાનું છે, દેશની અપેક્ષાએ પ્રાંત નાનો છે, વિશ્વની અપેક્ષાએ દેશ નાનો છે, આમ જ્યાં નાનું રહે છે ત્યાં મોટું પણ રહી શકે છે

હંમેશા દરેક વસ્તુમાં સામાન્ય ધર્મ અને વિશેષ ધર્મ રહેલા છે, સર્વ સામાન્ય ઘોડામાં એક એવો વિશેષ ધર્મ છે તે ભેંસ, હાથી, બકરા આદિથી જુદો તારવી શકાય છે જેમ ઘોડામાં સામાન્ય ધર્મ છે તેમ ઘોડામાં વિશેષ ધર્મ પણ રહ્યો હોય છે અમુક વ્યક્તિ પોતાનો ઘોડો જે ઓળખી શકે છે તે વિશેષ ધર્મને ઓળખી જેમ હજારો ગાયમાંથી વાછરડું પોતાની માતાને ઓળખી શકે છે

આગળીનું ટેરવું એ આંગળી ન કહેવાય, તેમ આગળી નથી તેમ પણ ન કહેવાય

ત્રણ લીટી એક એક લીટી કરતાં મોટી દોરો, તેમાં બીજી લીટી પહેલી લીટી કરતા મોટી છે અને ત્રીજી લીટી કરતા નાની પણ છે આમ સાપેક્ષવાદથી વિરૂદ્ધ ધર્મ ઘટી શકે

છે. તેમ આત્મામાં સાપેક્ષવાદથી નિત્યા-નિત્ય ધર્મ ઘટી શકે છે.

હિતેન્દ્ર દેસાઈનો ગુજરાતની અપેક્ષાએ દરજ્જો સહુથી મોટો ગણાય, તેમ કેન્દ્ર સરકારના વડા પ્રધાનની દૃષ્ટિએ નાનો પણ ગણાય છે

મુંબઈ લાલબાગથી ભૂલેશ્વર થઈ વરઘોડો નીકળ્યો! ઝવેરી બજારમાં આવ્યો ત્યારે લોક કહે છે કે વરઘોડો આવ્યો, એ વાત જેમ સાચી છે. તેમ ભૂલેશ્વરવાળા કહે છે કે વરઘોડો ગયો તે વાત પણ સાચી છે.

જૈન શાસન સ્યાદ્‌વાદને સમજવા માટે નય પીરસે છે એકનું નામ દ્રવ્યાર્થિક નય, બીજાનુ નામ પર્યાયાર્થિક નય. આત્મા નિત્ય છે એ દ્રવ્યાર્થિક નયના હિસાબે અને આત્મા અનિત્ય છે તે પર્યાયાર્થિક નયના હિસાબે.

જૈન શાસને આત્માને નિત્યાનિત્ય માન્યો છે. કેટલાક કહે છે કે નિત્ય હોય તો કર્મ લાગે નહી, પરતુ છત્રી ડાઘ પાડવાથી જેમ તૂટી જતી નથી તેમ આત્મા ઉપર કર્મના ડાઘ પડવાથી આત્માનો કાંઈ નાશ થતો નથી. જરૂર કર્મથી આત્માનું સ્વરૂપ આવરાય. જેમ સૂર્યને વાદળા ઢાંકી દે તો તે તેના કિરણ બરાબર ફેલાવી શકતો નથી.

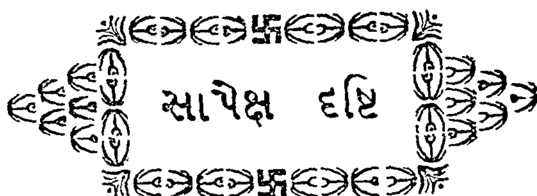
આત્માને કર્મ લાગ્યા તેથી તેની અવસ્થા ભાંગી જતી નથી આત્મા મૂળ સ્વરૂપે શુદ્ધ છે. એકલો ગોળ કફનો હેતુ

બને છે અને એકની સૂક્ષ્મ ચિત્તનો હેતુ બને છે, પરંતુ બે ા સિદ્ધાન્તથી તે દોષ વિનાની બને છે તેમ આત્માને એકાન્ત નિત્ય માનીએ તો જન્મ મરણ ઘટે નહીં, અને આત્મને એકાન્તે અનિત્ય માનીએ તો પરલોક જેવી વસ્તુ ઘટે નહીં માટે જૈન શાસનનો નિત્યાનિત્ય વાદ સ્વીકારીએ તો બધું સમાધાન શક્ય છે કોઈ પણ વસ્તુને એક અંશ કે એક અંગથી જોવાથી તેની માહિતી થતી નથી, પરંતુ તેના સઘળા અંશ અને અંગ જોવાથી સાચી માહિતી મળે છે

દરેક દર્શનકારો અને દરેક નયો એ જૈન શાસન રૂપી આલિશાન બંગલાની ઇંટ છે પરંતુ જેમ મકાનની ઈંટ મકાનથી જુદી નથી, તેમ એક નયની અપેક્ષાએ તે નય સાચા પણ છે, જૈન શાસનની પાસે નયની વિશાળ દ્રષ્ટિ છે તેથી તે કદાગ્રહથી મુક્ત બને છે..

એક જણ પાસે એકદમ ઠંડું પાણી હતું અને પછી તેને થોડું ગરમ પાણી આપ્યું અને પૂછ્યું પાણી કેવું છે તો ગરમ કહે છે, અને બીજા માણસની પાસે ખૂબ ગરમ પાણી હતું તેને થોડું ગરમ પાણી આપ્યું પાણી કેવું છે તો જવાબ આપ્યો કે પાણી ઠંડુ છે આમ તે તેની અપેક્ષાએ બન્ને સાચા છે

સાપેક્ષ દૃષ્ટિ

પ્રકરણ : બીજું

સાપેક્ષવાદ જગતના પદાર્થોમાંથી, જગતના જીવન વ્યવહારમાંથી, જગતના ભાષા પ્રયોગોમાંથી કાચી સામગ્રીને પાકી બનાવે છે, ખામીઓ દૂર કરીને ખૂબીઓ શિખવાડે છે, હેવાનીયતતાને ત્યજાવીને ઇન્સાનીયતતા મેળવી આપે છે, અંધકારના વાતાવરણમાં પ્રકાશની સર્ચલાઈટ ફેંકે છે, અસત્યની અટવીમાંથી સત્યના રાજમાર્ગે પહોંચાડે છે.

સુખ અને દુઃખ સાપેક્ષ છે, જાડા અને પાતળાપણું સાપેક્ષ છે, ઊંચાઇ અને નીંચાઇ સાપેક્ષ છે, લંબાઇ અને પહોળાઈ સાપેક્ષ છે વિવેક અને વર્તન સાપેક્ષ છે, ભાવના અને વાસના સાપેક્ષ છે, પતિ અને પત્નિપણું સાપેક્ષ છે, અરે દુનિયાના દરેક પદાર્થો દરેક ગુણો અને દરેક ભાવો પણ સાપેક્ષ છે.

બર્નાર્ડ શૉને એક જાડા માણસે પૂછ્યું, મિસ્ટર શૉ તમે આટલા પાતળા કેમ? બર્નાર્ડ શૉએ તરત પ્રત્યુત્તર આપ્યો, 'તમે જાડા છો કેમ કે, તમારી જાડાઈની અપેક્ષાએ હું પાતળો છું બાકી તો માખી મચ્છર ઉંદર આદિ અનેક જીવ જંતુથી હું જાડો છું, જગતમાં જાડાઈ જેવી વસ્તુ ન હોત તો મને પાતળો કોણ કહેત?

એક ને એક શત્રુંજય ગિરિરાજના ગિરિરાજના હડે ઉભેલા માણસના અધ્યવસાયમાં અસંખ્યાત ઘણો ફેર હોય છે, ચઢનારની ભાવના દાદાને ભેટવાની છે અને ઉતરનારની ભાવના કાચ તળેટીના લાડુ અને ગાંઠીયા ખાવાની પણ હોઈ શકે છે

સાપેક્ષ દૃષ્ટિ કહે છે કે, અગ્નિ હવા વિના જીવી પણ ન શકે, તેમ વધુ હવા હોય તો અગ્નિ ઓલવાઈ જાય

ઘી બળ આપનાર પણ સો વાર ફીણીને લીધેલું મારનાર બને છે

દરિયામાં પાટીયું તારનારૂં પણ આગળ બાંધ્યું હોય તો, પરંતુ પાછળ બાંધ્યુ હોય તો ડૂબાડનારૂં બને છે

અગ્નિ રસોઈ પકાવીને જીવાડે છે પરંતુ એજ અગ્નિ આગમાં પરિણમે તો તમને પણ ખતમ કરી નાખે

મદારીનો સર્પ જીવાડવામાં સહાયક પરંતુ સામાન્ય તો સર્પનું ઝેર મારનારૂં છે

વૈદ્યના હાથમાં ઝેર આવે તો જીવાડે, પરંતુ અણુ સમજુના હાથમાં આવે તો તે ઝેર મારનારૂં બને છે.

દૂધપાક પુષ્ટિ કરનારો, પરંતુ ઝાડા થયા હોય તેને ટટી વધારનારો બને છે.

એક રૂપિયો આમ મામૂલી ગણાય પરંતુ; એક નયે પૈસાની અપેક્ષાએ સો ઘણો કિંમતિ ગણાય છે.

સાપેક્ષવાદ બુધ્ધિના ચોકઠામાંથી ગયો તેથી આજ સંસાર દુઃખી દુઃખી થઈ ગયો છે "ત્રાહી મામ્ ત્રા મામ્" પોકારી રહ્યો છે. આજે લોકનું એકાંત વાદ પૂછડાથી માથું ધોમ થઈ ગયું છે, હાથ હેન્ડ થઇ ગ છે, અને દિલ હાર્ટ થઇ ગયા છે.

માણસ વિચારે તો જન્મ્યો ત્યારે કંઈ હતું નહી, આવડતું ન હતું, કંઇ ગતાગમ ન હતી, આજે લોકની વ સમજી શકે છે મઝેથી રોટલો ખાઈ શકે છે, પોતાની દૈ લગભગ બધી ક્રિયાઓ જાતે કરી શકે છે? તેથી તે આપનિ-દીન શેનો બને?

કંઈક સામગ્રી પુન્ય યોગે મળે તો વિચાર કે મારા આત્મામાં અનંતી શક્તિના ભંડાર ભરેલા છે, હજી કંઇ પામ્યો નથી.

આજે માણસની પાસે ઘણું ઘણું છે, છતાં તે નિર્વા-સિત બની ગયો છે. પરિણામે તે પોતાના દુઃખ જોયા કરે

છે, જો એ બીજાના દુઃખ જુવે, બીજાના આંસુ જુવે, તો જરૂર તે પોતાના આંસુ લૂઈ શકે છે

આજે ચાર પાંચ હજારનો મકાન માલિક લાખોપતિના બંગલા જુવે તો કચવાય છે પરંતુ ગરીબનું ઝુંપડું જુવે તો જરૂર તેને લાગે છે મારી પાસે ઘણું છે

સાપેક્ષવાદ સમજનાર પાસે ભિખારી આવે તો તે પોતાની સામગ્રી ઘટી માની કંઈનું કંઈ આપી શકે છે ! તે સમજે છે મારૂં શ્રીમંતપણું એ પર્યાય છે, અને પર્યાયમાં મુંઝાવું તો મારૂં ભૂલીને બારદાનમાં મુંઝાયો કહેવાય ભિખારીને જોઈને વિચારી શકે છે, શુદ્ધ પર્યાયની દૃષ્ટિએ આ ભિખારીનો આત્મા ગુણોથી અખૂટ અખૂટ શ્રીમંત છે જો શ્રીમંતનું સ્વાગત ન કરૂં તો મારૂં શ્રીમંતપણું લજવાય

સાપેક્ષવાદવાળો સમજે છે કે સુખ વહેંચવાથી વધે છે, સંઘ વાર્યો સરે છે, જ્ઞાન દેવાથી જ્ઞાન વધે છે તેમ સુખ વહેંચવાથી સુખ વધે છે

કરોડ રૂપિયા સંઘરવાથી તેને સાચવવાની પીડા ઉત્પન્ન થાય છે, અને વહેંચવાથી તે પીડા રહેતી નથી, પૈસાનું ધીરાણ કરવાથી જેમ તેનું વ્યાજ મળે છે, તેમ સુખનું ધીરાણ કરવાથી અનેક ઘણું સુખ મળે છે, સો બીજમાંથી લાખો કરોડો દાણા થાય છે તે રીતે સુખના ધીરાણ રૂપી બીજમાંથી લાખો કરોડો ઘણું સુખ મળે છે

જૈન શાસન તો કહે છે કે તમારા પચીસ હજાર રૂપિયા રહેવાનું પુન્ય હોય અને પચીસ હજારનું દાન કરો તો પાછા આવી જાય, અને રાખી મૂકો તો પણ પચાસ હજાર ન થાય, વાળ કાપો, નખ કાપો, તો પાછા વધે અને ન કાપો તો વિશેષ વધતા નથી.

ઈચ્છા એ દુઃખ છે, અને ઈચ્છાની પૂર્તિ દુઃખનું નિવારણ છે, પણ સુખ નથી માટે ઈચ્છા કરવી હોય તો ઈચ્છા ન થાય તેવી ઈચ્છા કરો.

દરેક મનુષ્યની ફરિયાદ કંઇ ને કંઈ હોય છે, મેન્ટલ વીક પોઈન્ટ હોય છે, જેમ કે બૈરી ડાકણ જેવી મળી છે છોકરાઓ નઠોર પાકયા છે, છોકરીને કોઢ રોગ છે! સ્વાસ્થ્ય બીલકુલ સારૂં રહેતું નથી પરંતુ વિચાર કરે કે જે આંખ નથી મળી તેની અપેક્ષાએ મને કરોડો રૂપિયા આંખ મળી છે. લોકોને એક ટંક રોટલો ખાવા નથી, ત્યારે મને પેટ પૂરતો રોટલો મળે છે ખરેખર બીજી ઇચ્છાઓ થતાં માણસને મળેલા સુખો મરી જાય છે.

આજે સોએ નવાણું ટકા ડયુઅલ કેરેકટર એટલે કે સોએ નવાણું ટકા લોકો દુ:ખી આંતર સંઘર્ષથી છે.

મા દવા પેટમાં નાખવા માટે મુખ બંધ કરેલા બાળકનું નાક દાબે છે તેથી મુખ ઉઘડી જાય છે! ત્યારે દવા પેટમાં જાય છે. બસ તે રીતે મન રૂપી બાળકનું

ગ્રન્થરૂપી મુખ ખોલવા માટે! આત્મારૂપી માએ સ્યાદવાદ જરા નાક દાબવુ જોઇએ જેથી જિન વચન રૂપી દવા તુરત પેસી જાય છે

આત્મા મૂળ સ્વરૂપે અનંત જ્ઞાન દર્શન ચારિત્રવાળો છે, તેમ વર્તમાન અપેક્ષાએ રાગ દ્વેષ વાળો છે, પર્યાયની અપેક્ષાએ વર્તમાન પર્યાય આપણો મનુષ્યપણુ છે પુદ્ગલ ગુણની અપેક્ષાએ વર્ણ ગંધ રસ સ્પર્શ ગુરુતા લઘુતા આદિ છે અમુક અપેક્ષાએ અમુકની માલિકી અમુક આકૃતિ અમુક જાત વાળુ અને અમુક ભાતવાળુ અમુક સ્થાનવાળુ, અમુક કામ વાળુ વિગેરે છે આકાશ ગુણની અપેક્ષાએ અવગાહન આપવા વાળુ છે પર્યાયની અપેક્ષાએ ઘટાકાશ મઠાકાશ, નગરાકાશ, કબાટાકાશ આદિ અનેક દ્રવ્યની આકૃતિ પ્રમાણે આકાશ વાળુ છે આમ દરેક દ્રવ્યની પર્યાયની અપેક્ષાએ ભિન્ન ભિન્ન અવસ્થા હોઈ શકે છે

રેશમમા રેશમમયતા રહેલી છે, પરંતુ સૂતરમયતા ટેરેલીનમયતા નથી રહી અને રેશમને છોડીને દુનિયાના બધા દ્રવ્ય પર્યાયો વર્તમાન અવસ્થામા રેશમમયતામા નથી રહ્યા, એટલે રેશમમા રેશમમયતા અસ્તિત્વ સબંધથી રહે છે અને રેશમમા દુનિયાના બીજા દ્રવ્યોના પર્યાય નાસ્તિત્વ સબંધથી રેશમમા રહે છે રેશમમા રેશમ સ્વપર્યાય અસ્તિત્વ કહેવાય, અને રેશમમા દુનિયાના પદાર્થ પર પર્યાય આકૃતિ કહેવાય છે આમ દરેક પદાર્થમા ઘટી શકે ।

સાપેક્ષવાદ કહે છે કે ક્રિયાને બાંધવા માટે તું એમ નહીં બોલતો જીવે અનંતા ઓઘા કર્યા તો પણ ઠેકાણું પડયું નહીં, પરંતુ ભાવને લાવવા માટે તું એમ બોલજે જીવે અનંતા ઓઘા કર્યા માટે તું સાવધ થા.

જીવે દરેક જીવ સાથે દરેક સંબંધ બાંધ્યા. એ શાસ્ત્ર કથન છે એ વૈરાગ્ય માટે છે. પરંતુ જગતના જેટ પ્રાણીઓ દેખાય છે તેની સાથે મોહ કરવા માટે કથનને અપનાવતો નહી.

બાયડી ઉપરનો મોહ ઉતારવા વિચાર કરજે કે! બાયડી ભૂતકાળમાં ભગિની સ્વરૂપે હતી. માતા સ્વરૂપે હતી.

જ્ઞાની ભગવંત કહે છે કે મોહનીય કર્મની (૬૯ ઓગણ સીત્તેર કોટા કોટી ખપ્યા પછી નવકારનો પમાય છે પરંતુ સંસારમાં મોજ શોખમા પાગલ બન માટે આ વચન નથી. પરંતુ 'જીવને બહોત ગઈ અ થોડી રહી.' સમજાવવા માટે મોહનીય કર્મ ખપાવવા પુરુષાર્થ કરવા માટે આ પ્રેરણા છે બાકી તો સોળ રોટ ખાધા પછી સત્તરમી રોટલી ખાવી કઠીન છે. તેમ મો નીય કર્મની એક કોટાકોટી ખપાવવી કઠીન છે.

જ્યારે માંગ્યા વિના ન ચાલતું હોય ત્યારે વિચારવું ભગવાન ' ગર્ભાવસ્થામાં તો એકે બારી બારણા ન હ

એ ન હતો, વિદ્યાની કોટડીમા ઊંધે મસ્તકે રહ્યો
ત્યારના તો તને ઘણુ સુખ છે

માણુને પોતાના જીવનની ક્ષણિકતા વિચારવા માટે
ચાર કરી શકે છે જીવ તારૂ સાત દિવસનું આયુષ્ય છે,
ાત વારમાથી એકવારમા જ જરૂર ઉડી જવાનો છો માટે
સાવધાન બન.

એક માણસે એક માણસને પૂછ્યું કે કયા મહિનાના ૨૮
દિવસ હોય છે? ત્યારે પૂછવાવાળા માણસનો આશય ફેબ્રુઆરી
મહિનાનો હતો જવાબ આપવા વાળા માણસે જણાવ્યું
કે દરેક મહિનાના અઠ્ઠાવીસ દિવસ હોય છે ત્યા બેય ને
બોલા ચાલી થઈ! એક બીજા એક બીજાને ખોટા કહેવા
માડયા વાસ્તવિક બન્ને સાચા હતા કેમ કે જે માણસે
જવાબ આપ્યો તેનો આશય એ હતો દરેક મહિનામા
ઓછામા ઓછા અઠ્ઠાવીશ દિવસ તો હોય છે, અને પૂછવા
વાળા માણસનો આશય એ હતો કે ફેબ્રુઆરી મહિના
સિવાય કોઇ મહિનાની અઠ્ઠાવીસમી એ ક થાય તેવી તારીખ
હોતી નથી, દરેક ઇગ્યીશ મહિનાની ઓછામા ઓછી
ત્રીસ અને વધુમા વધુ એકત્રીસ તારીખ હોય છે

વૈજ્ઞાનિક આર્કિમિડીસના સિદ્ધાંત મુજબ બહાર રહેલી
વસ્તુના કરતા પાણીમા રહેલી વસ્તુનું વજન ઘટે છે
અને આધુનિક વિજ્ઞાનના કથન મુજબ ચંદ્રલોકમા વધે છે
એટલે વસ્તુનું વજન પણ સાપેક્ષ છે

એક માણુસ ચોથે માળે બેઠો છે, ચોથે માળવાળાએ નીચે રહેલા માણુસને પૂછયું જમનાદાસભાઇ કયાં છે જવાબ મળ્યો કે નીચે છે. અને ભોય તળીએ વાળા માણુસને પૂછયું જમનાદાસભાઈ કયાં છે. તો જવાબ મળ્યો કે ઉપર છે આમ દરેકની અપેક્ષાએ દરેક સાચા છે.

ખોટી ઘડીયાળ પણ દિવસના બે વાર ટાઈમ સાચો આપે છે, તેથી અમુક અપેક્ષાએ ખોટી ઘડિયાળને જોનારો સાચી માની જવાબ આપે તો તેનો ઉત્તર સાચો છે.

જુઠું બોલનાર પણ અમુક અપેક્ષાએ સાચો છે કે કેમ તો તે બાળખડી સાચી બોલે છે.

ઘડીયાળ અને કાંટો અભિન્ન પણ છે, અને ઘડિયાળ અને કાટો ભિન્ન પણ છે, ઘડિયાળ બોલીએ છીએ ત્યારે કાંટો આવી જાય છે. અને કાટો જ્યારે બોલીએ છીએ ત્યારે ઘડિયાળ આવતી નથી.

હાથમાં રહેલ છરી હોય તો ખૂની પણ હોઇ શકે છે, અને ડોકટર પણ હોઇ શકે છે, કેમ કે ઓપરેશન કરવા માટે ડોકટર છરી રાખે છ તે જીવને બચાવવા માટે, ત્યારે ખૂની રાખે છે જીવને મારવા માટે. બેય પકડાય તો એકને ન્યાયાધીશ નિર્દોષ છોડી મૂકે છે અને ખૂન કરવાવાળાને ફાંસી પણ આપે છે.

સાઈડ ઈફેક્ટ અને આફ્ટર ઈફેક્ટ

પ્રકરણ ત્રીજુ

સાપેક્ષવાદ કહે છે કે આત્માના ઉત્થાન માટે દરેક વસ્તુની સાઈડ ઈફેક્ટ અને આફ્ટર ઈફેક્ટ બેય જાણો દરેક વસ્તુની સફળતા અને બાધકતા જાણો, આરોગ્ય માટે જેમ દવા જાણવી પડે છે તેમ ખોરાકમા અપનય પનય પણ જાણવું પડે છે એટલે સાપેક્ષવાદ કહે છે મારૂ સાપેક્ષ પણ પાપને તજવા માટે છે! અને પ્રભુને ભજવા માટે છે

આજે સાપેક્ષવાદ ગયો, જીવ પોતાની પર્યાય અવસ્થા ભૂલી ગયો, ઉલટુ પર્યાય અવસ્થાને શાશ્વત અવસ્થા માની બેઠો છે પરિણામે એકવાર આ આર્ય દેશમા 'સુસ્વાગતમ્' અને વેલકમ' ઘરે ઘરે લખાતુ ત્યા આજે બારણા આગળ 'નો એ ન્ટ્રી વિધાઉટ પરમીશન'ના બોર્ડ ટાંગેલા દેખાય છે કેમકે જીવે આવા અવળા વિચાર કરીને મનને પકવી દીધુ છે તેથી જ માણસનુ આજે મન કબજમા રહ્યુ છે

અને દરેક માણસના મન ઉપર "પ્લીઝ લેટ મિ સ્લીપ" અને આરામ કરવા દોનું બોર્ડ લાગેલુ પડયું છે.

સાપેક્ષવાદ ન જાણનારો કોઈ અનીતિના પૈસા સન્માર્ગે વાપરતું હોય ત્યારે તરત ટીકા કરવા બેસી જાય છે અને કહે છે કે, કેવી રીતે કમાણો છે તે હું જાણુ છુ. પરંતુ સાપેક્ષવાદ જાણનારો આ જગ્યાએ વિચાર કરે છે કે આને વ્યભિચાર! રંગરાગ! અને મોજ મજાહમાં પૈસા ન વાપર્યા તેના કરતાં આ માણસ ઉંચો છે.

સાપેક્ષવાદ ન જાણનારો કોઇ મંદિર બધાવે તો તરત ટીકા કરવા બેસી જાય છે, અને કહે છે કે હવે તો સામ્યવાદ આવે તો સારૂં; ગરીબોને રાહત થાય. પરંતુ મંદિર બંધાવવામા કેટલા ગરીબોને રોટી મળે છે, કડીયા સુથાર બધા પોષાય છે શ્રમદાન પૂર્વક સર્વને રોટી મળી જાય છે. ભક્ત વર્ગને પ્રભુની પ્રતિમા જોઇ વૈરાગ્ય ભાવના મળે છે! અને શ્રીમંતની સંપત્તિ ઓછી થાય છે! આમ દરેક રીતમા મંદિર સર્વ ઉપયોગી છે અને ખરેખર તો સામ્યવાદ ધાર્મિક અનુષ્ઠાનો છે.

એક જણને એક ભાઈએ કીધું કે, 'સંયમી આત્મા કરતા સંસારી કદાચ વધુ ત્યાગી છે કેમકે સંયમી આત્માએ આ ભવના સુખનો ત્યાગ કર્યો છે, સંસારી આત્માએ આ ભવમા ભોગ ભોગવી પાપ બાંધી ભવોભવના સુખનો ત્યાગ કર્યો છે.'

તમારી સાચી વાત કોઇ ન માને તો તમને બહુ લાગી આવે છે, પરતુ ભગવાન મહાવીર જેવા ૩૬૩ પાખડીને ઠેકાણે નથી લાવી શકયા તો હું શુ હિસાબમા ? હું તો ભગવાન મહાવીર પાસે મગતરૂ ગણાઉ મારૂ કોઇ ન માને તે સ્વાભાવિક છે

કોઇ પણ જીવને ઉતરતાથી તેના દોષોની ક્ષમા આપો, અને તમારી ભૂલ થઇ હોય તો લઘુતાથી તમે ક્ષમા માગો

લઘુતાથી તમે ક્ષમા માગશો તો પ્રભુના મેળવશો અને પ્રભુતાથી ક્ષમા માગશો તો લઘુતા મેળવશો સ્યાદ્ વાદનું સાચુ વિજ્ઞાન એ છે કે જે નય જ્યા લાગે ત્યા તે નય લગાડવો

કોઇ માણસ ઉપર તમે દ્વેષ નહી કરતા અર્જુનમાળી જેવો સાત સાત પચેન્દ્રિય મનુષ્યની હત્યા કરનારો જો આ ભવમા મોક્ષ પામ્યો છે તો દરેક આત્મામા મહાન ગુણ છુપાએલો હોય છે તે ગુણ જોવાની આશામા તાકાત નથી તો, દોષ જોવાનો શો ? રાગ્ટ મારામા નથી

આરીસા અનેક પ્રકારના આવે છે કે, એક આરીસામા ખૂબ લાબા દેખાઓ છો, બીજામા ટુકા દેખાવડો અને ત્રીજા આરીસામા સમ દેખાવ છો અત્યથી આરીસામા તને લાબા દેખાડો, અને લઘુતા સ્વરૂપી આરિસામા તને ટુકા સામાન્ય આરીસામા તને સમલેવલ દેખાડો

આ ક્રોધી કાકા પાલીતાણાએ ગયા અને ભગવાનની શાંત મુદ્રા જોઈ તેમને ખૂબ જ આનંદ થયો....ગિરિરાજની યાત્રા સફળ માની, દાદાની યાત્રા કરી બહાર નીકળ્યા....

ત્યાં તો એક ત્યાગી મુનિ મહાત્માનો પરિચય થયો. ખાખી બંગાળી મુનિ મહાત્માએ તીર્થની સ્મૃતિ નિમિત્તે નિયમ લેવાનો આગ્રહ કર્યો, ક્રોધી કાકાને પણ તે મહાત્માના નિર્મલ વચન સાભળી ઉલ્લાસ જાગ્યો અને ક્રોધ ન કરવાનો અભિગ્રહ લીધો ...

ક્રોધી કાકા જાત્રા કરી પાછા ગામમાં આવ્યાં ત્યારે તેમના સગાવહાલાને ખુશાલી થઈ.

આગળના વખતમાં આજના જેવી ટ્રેન, મોટર ન હતી એટલે જાત્રા કરવા જતા મહિનો લાગે....અને જાત્રા કરીને આવે ત્યારે જાત્રાળુ ભાઇ પણ સગા સંબંધીને સારી પહેરામણી આપે, અને સગા સંબંધીઓ તે નિમિત્તે ગામમાં જમણ કરે....

કાકા ગામમાં આવ્યા સગા સંબંધીને પહેરામણી કરી, પછી તરત તેના ભત્રીજાએ જમણવાર કરવાનું નક્કી કર્યું....

[illegible] ભત્રીજાને ખબર પડી ગઈ કે, કાકાએ ક્રોધ ન કરવાનો અભિગ્રહ લીધો છે, એટલે ભત્રીજાને પણ કુતુહલ [illegible] કાકાના નિયમને કસોટી પર ચઢાવવાનુ નિર્ધાર્યું.

તેજ દિવસે રાતના આખા ગામમાં ઘરેઘર નોતરૂં દેવાયું પણ ભત્રીજાએ કાકાને બાકી રાખ્યા

બીજે દિવસે જમણનો ટાઈમ થયો કાકાએ ઘરવાળાને કીધું ચાલ ભત્રીજાને ત્યાં જમવા

ત્યાં તો કાકી એકદમ છંછેડાઈ ગયા 'તમે નવરા ધૂપ જેવા છો તમારામાં કાંઈ માણસાઈ છે કે નહીં? વગર આમંત્રણે જમવા જતાં શરમ નથી આવતી, શું આપણે ખાવાના ભૂખ્યા છીએ, તમારે જવું હોય તો શરમ વિનાના તમે જાવ પણ હું તો નહીં આવું'

તરત કાકાએ કાકીને સમજાવ્યું, 'આપણા નિમિત્તે જમણ છે ઘણા કામમાં દિકરો ભૂલી પણ જાય, વળી ઘરનાને આમંત્રણ શેનું હોય!' એમ સમજાવીને કાકીને કાકા જમવા લઈ ગયા

ભત્રીજાના મકાન આગળ આવતાં ભત્રીજાએ કાકાને જોયા ત્યાં પૂંઠ વાળી

તરત કાકીએ જોયું અને ક્રોધી કાકાને કીધું કે તમે તો એજ લાયકના છો જોયું ને તમારો ભત્રીજો તમારી સામે પણ જોતો નથી તમને શરમ નથી તમો તો રોટલાના ભૂખ્યા રહ્યા પૂરા તમારા અવતારમાં'

તરત ક્રોધી કાકાએ સાપદ્વાદનો ઉપયોગ કરીને કાકીને કીધું, 'આપણે મોટા માણસ, આપણે વડેલા આવવું જોઈએ,

તેના કામમાં મદદ કરવી જોઇએ, માટે આપણી ભૂલ છે જોને કેટલુ માણુસ છે? નાનો છોકરો બિચારો કેટલાને સાચવે....તુ જ કહે!

તરત કાકા અને કાકી જમવા બેઠા ત્યાં ભત્રીજાના કથન મુજબ માણુસોએ લાડુ પિરસવાને બદલે ગોળના મોટા મોટા ગાગડા પિરસ્યા....

ત્યાં તો કાકીનું મગજ નાઇન્ટી નાઇનના પાવર પર પહોંચ્યું એકદમ ઉભા થઈ ગયા....

તરત કાકાએ કીધું આપણે બધાને જમાડી ને જમવું જોઈએ, આપણે કુટુંબીના પહેલા ખાવા બેસીએ તો તેમાં બચુનો શો દોષ? આ પ્રમાણે કાકાની પ્રસન્ન મુદ્રા જોતાં ભત્રીજાની આંખમાંથી હર્ષના આસુ આવ્યાં અને તરત કાકાના પગમાં પડી માફી માગી. અને ખરેખર હૈયા હૈયા મિલ્યા, છાનીએ છાતીથી ભેટી પડયા....પરંતુ સાપેક્ષવાદથી કાકાએ જે રીતે ક્રોધ ઉપર કાબુ મેળવ્યો તેમ આપણે પણ સાપેક્ષ દૃષ્ટિથી કષાય ઉપર કાબુ મેળવી, અનવાર ઉતારીએ એજ એક અભ્યર્થના.

સમાધાન દર્શન

પ્રકરણ ચોથું

અનાદિ અનંત કાળથી જીવના પરિભ્રમણમાં જો કોઈ કારણ હોય તો જીવે જ્યાં જે નય લગાડવાનો હતો ત્યાં તે નય લગાડ્યો નહીં તે જ મુખ્ય કારણ છે તેના દ્વાર રાગદ્વેષની પરિણતી થઈ વાદવિવાદ પડ્યા, મતમતાંતરો થયા

અપેક્ષા લગાડતાં ન આવડે તો બારે ગોટો ઉઠે થાય છે કોઈ અંકશાસ્ત્રના જાણકારને પૂછવામાં આવે, કે એક માણસ પગપાળા પ્રવાસ દ્વારા આઠ કલાકમાં ૨૪ માઈલ કાપી શકે તો આઠ માણસ આઠ કલાકમાં કેટલા માઈલ કાપી શકે તરત ગણિતશાસ્ત્રીએ ૨૪ ને આઠે ભાગીને ત્રણ જવાબ આપ્યો આ જવાબ ગણિતની દ્રષ્ટિએ સાચો છે પણ તાત્વિક દ્રષ્ટિએ ખોટો છે

કેટલાક તર્કો દેખીતી દ્રષ્ટિએ સાચા લાગે છે, પરંતુ તેના ઉંડાણમાં ઉતરીએ તો જુદું જ જણાય આપણને મળેલ તુલનાત્મક દ્રષ્ટિએ વિચાર કરતાં આવડે તો તરત કોઈ પણ વસ્તુનો ઉકેલ આવી શકે ત્રણ સાચું ભાગતાં

હતા. દરેક દરેક સાધુ ભગવતો બાકીના બેયને પોતાના કરતાં મોટા માનતા હતા. ત્યાં આપણે જોઈએ તો એક સાધુ વય સ્થવિર હતા. બીજા પર્યાય સ્થવિર હતા અને ત્રીજા જ્ઞાન સ્થવિર હતા. વય સ્થવિરવાળાની ઉમ્મર ૫૫ વર્ષની હતી અને જ્ઞાન સ્થવિરવાળાની ઉંમર ૨૦ વર્ષની હતી. તેમાં વય સ્થવિરની દીક્ષા ૫૫ વર્ષે થઈ હતી પર્યાય સ્થવિરની દીક્ષા ૨૦ વર્ષે થઇ હતી અને જ્ઞાન સ્થવિરની દીક્ષા બાર વર્ષે થઇ હતી. જ્ઞાન સ્થવિર વય અને પર્યાયની દૃષ્ટિએ નાના હતા. પર્યાય સ્થવિર વય અને જ્ઞાનની દૃષ્ટિએ નાના હતા. વય સ્થવિર પર્યાય જ્ઞાનની દૃષ્ટિએ નાના હતા.

એક રૂમમાં અનેક રંગોનું ચિત્ર બનાવેલું હોય તેમાં એક જણ કહે છે કે લાલ રંગ છે બીજો કહે લીલો રંગ છે, ત્રીજો કહે ધોળો રંગ છે તો દરેકની વાત સત્ય છે પણ કોઇ કહે અહીં રંગ લાલ જ છે બીજો રંગ નથી તો તે ખોટો છે, પણ તે કહે અહીં લાલ રંગ પણ છે તે રીતે સાતે નયને જાણનારા જે નયની અપેક્ષાએ વાત કરતા હોય તે નયની અપેક્ષાએ સાચા છે. એમ દરેક દર્શનકાર તે તે નયની અપેક્ષાએ સાચા છે. પરંતુ દુઃખની વાત છે એકજ નયને જેવો પકડી બેસે છે તે શી રીતે ક્ષમા કરી શકાય?

જૈન દર્શનમાં સાતે નયનું પ્રતિપાદન છે. સાતે નયો કરીને તેને સમસ્ત દર્શન કરાવી આપ્યાં છે. તેને ખોટું

કીધુ નથી હા, જરૂર, તેના એકાન્ત આગ્રહને તો ખોટો કીધો છે

સ્યાદ્વાદ એ ગુંચળીવાદ નથી ...પણ અપેક્ષાવાદ છે એ અપેક્ષાથી દરેક વસ્તુ ઘટી જાય છે હિન્દુસ્તાનમા જ્યારે રાત હોય છે, ત્યારે અમેરિકામા દિવસ હોય છે જ્યારે હિન્દુસ્તાનવાળા અમેરિકાવાળાને ટેલીફોન કરતી વખતે 'ગુડમોર્નીંગ' કહે છે ત્યારે અમેરિકાવાળા હિન્દુસ્તાનવાળાને 'ગુડનાઈટ' કહે છે તે રીતે દરેક દર્શનોની વિરોધી વાત પણ મળી શકે છે

દરેક દર્શનકારોએ તે તે જીવોના આધ્યાત્મિક વિકાસને નજરમા રાખીને કરી હતી પણ તેઓની વાત એકાંત જે પકડાઈ છે તે ખોટી છે

યોગ્ય સાખ્યદર્શનના મતે જે પુરુષ છે ન્યાય વૈશેષિક વેદાંતમા આત્મા તરીકે સબોધન કરાય છે અને જૈન દર્શને જેને જીવ તરીકે વર્ણવેલ છે, નાસ્તિક આત્મા તે સ્વીકારતા નથી

નાસ્તિક ચાર્વાકના મતે આત્મા નથી, તેમ તેઓ ભોગવિલાસમા મગ્ન થવાનુ કહે છે મળેલી સામગ્રી ફરી મળવાની નથી માટે ખાઈ લો ત્યારે જૈન દર્શન કહે છે મળેલો ભવ ફરી આવવાનો નથી માટે આરાધના કરી લો આમ મળેલી વસ્તુનો ઉપયોગ કરવાનુ બન્ને દર્શન પ્રતિ

પાદન કરે છે. ચાર્વાક લોકો કહે ‘સારી વસ્તુ મળેલ હોય તેને ભોગવ્યા વિના છોડી દેવી તે તો હથેલીમાં રહેલા પદાર્થને છોડીને કોણી ચાટવા જેવું છે, આપણે જીવ માનીને દુઃખી થઈએ છીએ વાસ્તવિક જીવ જેવી વસ્તુ નથી, માટે સ્વાર્થભ્રંશ થવુ તે તો નરી મૂર્ખતા છે, જીવ, પરમાત્મા ખર શૃંગ જેવી વસ્તુ છે.

જૈન દર્શન કહે છે, ‘ચૈતન્ય જેવી વસ્તુ નથી. તો માણસ મરી ગયા પછી ચૈતન્ય કેમ જણાતું નથી. શરીર તો તેનું તે જ છે. માણસ મરી ગયા પછી રોગ પણ હેરાન કરતો નથી તે હિસાબે શરીર તો વધારે સ્ફુર્તિવાળું જણાવવુ જોઈએ તેથી નાસ્તિક તૂટી જાય છે.

બીજુ નાસ્તિકો કહે છે ‘આત્મા માની શરીર સૂકવી નાખવું, તેના જેવુ કોઈ નિર્દયપણુ નથી. પણ તેની વાત [illegible] છે અંધ માણસ જે આંધળાને કુવામાં નાખે તેવું છે. બાળકને ખણજવું થયું હોય અને તેને પાટા બાંધી દેનાર મા જેમ હિતેચ્છી છે તેમ આત્માને બતાવીને દેખાવમાં રમ્ય પણ પરિણામે કિંપાક ફળ જેવા વિષયો [illegible] સ્વાર્થી નથી પરંતુ પોષણ કરનાર જનેતા છે. [illegible] કરનાર પિતા છે, પ્રસન્ન કરનાર મિત્ર છે, સ્નેહ [illegible] છે.

નાસ્તિક જે પંચ ભૂતનો બનેલો આત્મા કહે છે તે [illegible] છે બૌદ્ધો ક્ષણિકવાદ માને છે તે

'સર્વમ્ ક્ષણિકમ્' કહે છે, એ વાત અપેક્ષાએ સાચી છે જુઓ સર્વ જડ પદાર્થ ક્ષણિક છે સર્વ પર્યાયો ક્ષણિક છે તે વાત સમજવા માટે છે પણ આત્મા સર્વ દષ્ટિએ ક્ષણિક છે એ જે માન્યતા છે તે ખોટી છે ક્ષણિક વિજ્ઞાન કહે છે એમ જો માનીએ તો હિંસા જેવી વસ્તુ ઘટી શકે નહી કેમકે સર્વ ક્ષણિક છે

એક માણસ અનુષ્ઠાન કરે છે બીજી ક્ષણે તો તે કરતો નથી એટલે અનુષ્ઠાનના ફળ માટે કરાતી આરાધનાની જરૂર રહેતી નથી

વ્યાપારમા એક માણસ સોદો કરે છે મહિના પછી તેની લેવડ દેવડ કરતા પ્રત્યક્ષ જોઈએ છે એટલે આત્મા ક્ષણિક છે વસ્તુ માની શકાય તેવી નથી એક માણસના કરેલા કર્મને બીજાએ ભોગવવુ પડે એટલે મોટા દોષો આવીને ઉભા રહે છે

પાણી તરસ છીપાવે છે એ વાત સાચી છે, પરન્તુ જલદરવાળાને પાણી તરસ છીપાવતુ નથી ત્યા એનો અપવાદ સ્યાદ્વાદની શૈલીથી સમજી લેવો જોઈએ તે પ્રમાણે 'સર્વમ્ ક્ષણિકમ' તેમા આત્મા મોક્ષની, બાદબાકી કરવી પડે જૈન દર્શનની આ વાતમા બીજા દર્શન પણ સમ્મત થાય છે

વરનો વટેરો દરેક છોકરાની વત સાચવે છે અને બધાને સરખો ન્યાય આપે છે તે રીતે શાસ્ત્રદેવ વિના જૈન

દર્શન દરેક દર્શનની વાત સાંભળે છે ન્યાય આપે છે અને માન્ય પણ કરે છે. અપેક્ષાથી વસ્તુ સ્વીકારવામાં વાંધો રહેતો નથી તેમ કહે છે.

હવે વેદાંત દર્શન એક આત્મા માને છે બધાની અંદર એકજ પરમાત્માનો આત્મા વર્તી રહ્યો છે. હવે એક જ આત્મા માનીએ તેના કરતા બધા આત્માનું એક જ સ્વરૂપ છે તેવુ માનવામાં જૈન દર્શન પોતાનો સાથ આપે છે. વેદાંતની એક જ આત્માની માન્યતામાં કહેવાનો ફલિતાર્થ એકજ છે બધા જીવનું એક સ્વરૂપ હોવાથી દરેક જીવ સાથે મૈત્રી રાખો. જેવુ તમને દુઃખ થાય છે તેવું બીજાને પણ દુઃખ થાય છે. એટલે સર્વ જીવ સાથે મૈત્રી રાખો. કોઈપણ વાત કોઇ અપેક્ષાએ ઘટી શકે છે

જગતમાં વિદ્યાઓ અનેક પ્રકારની છે. એક માણસ ડાક્ટર હતો, તેને કોઈએ આવીને કહ્યુ, 'તમે ઢબુના ઢ જેવા છો.' પેલો ડાક્ટર ચીડાઇ ગયો. અને કહ્યું, મારે ત્યાં તો દવા લેવા માટે માણસોની ગીરદી થાય છે અને તમે મને ઢબુના ઢ કહો છો તે કેમ ચાલે? ડાક્ટર ખુબ ચીડાઈ ગયો. સામેના માણસે જવાબ આપતાં કહ્યુ કે, 'તમે ડાક્ટરની અપેક્ષાએ તો વિદ્વાન છો પરંતુ વકીલાતના જ્ઞાનની અપેક્ષાએ તમે તો ઢબુના ઢ ખરા કે નહીં?' ડાક્ટરે તરત કાનપટ્ટી પકડીને, 'ભાઈ તારી વાત સાચી....' તેમ આપણે દુનિયાની કોઈ વાતો પ્રતિકૂળ સાંભળીએ ત્યારે

જો આપણે અપેક્ષાએ સમજીએ તો આપણે આપણા કષાયો ઉપર જરૂર કાબુ મેળવી શકીએ

જૈન શાસને એક વસ્તુમા વિરોધી ધર્મ બતાવીને સાબિત કરી આપ્યું છે કે તમે કોઈ પણ વસ્તુ ઉપર મમત કે દ્વેષ ન રાખો સસારનુ દુ ખ પણ વિનાશી છે અને સુખ પણ વિનાશી છે તેના દ્વારા તમારા અભિમાન અને દીનતા ખલાસ થઈ જશે

જે વસ્તુ વધારે તે વસ્તુ ઉચી તેમ દુનિયાનો કોઈ પણ મનુસ કહી નહી શકે દુનિયામા ડહ્યા માણસો ઓછા હોય છે તેથી બેવકૂફોની કિમત વધારે ગણાય ખરી? જગતમા ઉચા હીરા ઓછા હોય છે તેથી ઝવેરાતની દુકાનમા પુખરાજની કિમત થોડી વધી જાય છે આ જગતમા દૃશ્યમાન એ સૂર્ય એ ચદ્ર છે માટે કોઈ કિમત નથી તેમ કોણ કહી શકે? માટે વસ્તુની કિમત સમજતા પહેલા વિવેકની જરૂર છે તે રીતે વેદાન દર્શનની માન્યતા અનુસાર આત્માને સમજવાની જરૂર છે

નાનો બાળક લાકડીને ઘોડો કહે છે, તે પણ સાચી વાત છે તેમ મનુસ લાકડીને લાકડી કહે છે તે પણ સાચી વાત છે

કોઈનો એક દરદી જુદા જુદ ડોક્ટરને બતાવતા જુદા જુદા અભિપ્રાયો મળે છે, તેમા નાના ડૉક્ટર કરતા આપણે

મોટા ડોકટરની વાત માન્ય રાખીએ છીએ. મોટા ડોકટર કરતા સરજન અને અનુભવીની વાત માન્ય રાખીએ છીએ. દરેકની પરીક્ષામાં ફેર હોવાથી વસ્તુ બદલાઈ જતી નથી. તે રીતે જે સત્ય હોય તેને જગત જાણે ને જુદી જુદી કલ્પના કરે તેથી સત્ય બદલાઈ જતુ નથી, તેવી રીતે ધર્મને કોઇ અધર્મ કહે અથવા તો અધર્મને કોઇ ધર્મ કહે તેથી શુ અધર્મ ધર્મ સ્વરૂપે બની જાય ખરો?

અપેક્ષા સમજો

પ્રકરણ પાંચ

પરિસ્થિતિ બદલાતા પર્યાય બદલાય છે તેનો વ્યવહાર પણ બદલાય છે તેથી તેનામા જે વ્યક્તિત્વ હોય છે તે મરી જતુ નથી ગુરુએ કોને દીક્ષા આપી, તેનુ નામ પણ બદલાયુ ત્યારથી તેનો આત્મા બદલાયો તેવુ નથી આત્મા તો તેનો તે જ રહે છે છતા પૂર્વ અવસ્થાનુ નામ બોલાતુ નથી

આ પાટ લાવો જો કે એ પાટ લાકડાની બનેલી હોય છે છતા લાકડુ લાવો તેવુ બોલાતુ નથી એકને એક બજારના ભાવ એકને રડાવે છે અને બીજાને હસાવે છે એકને એક કથામા અનેક રસ હોય છે એ જ લોખંડની સોય સાંધી આપે છે અને એજ લોખંડની બનેલ 'છરી' કટકા કરી આપે છે લોખંડ તો એક જ છે છતા કામ જુદા લીમડાના વૃક્ષ ઉનાળામા ઠંડક આપે જ્યારે શિયાળામા એ વૃક્ષ ઉષ્ણતા આપે છે વૃક્ષ એક જ, છતા કાળ પલટાતા તેમા ફેરફાર થાય છે

સ્યાદ્‌વાદ સમજવા અનેક દૃષ્ટાંતો વ્યવહારમાં બનતા રહે છે. એક શબ્દના અનેક અર્થ બને છે કોઈપણ વાત ચાલતી હોય તેને અટકાવવા 'બસ એવો શબ્દ વપરાય છે. હવે (Bus નો અર્થ બેસવાની મોટર એવો પણ થાય છે.

જીદ એ દુર્ગુણ છે છતાયે માસ્તર બાળકને ખોટો હિસાબ સુધરાવવા માટેની જીદ કરે તો તે વાસ્તાવિક માસ્તરનો ગુણ છે. એક ને એક વસ્તુ ગુણ અને દુર્ગુણ તરીકે પણ થઈ શકે છે. જેની યાદશક્તિ વ્યવહારમાં ઓછી હોય છે તેને પણ પોતાની રસવાળી વસ્તુ યાદ રહે છે. માટે દરેક વસ્તુમાં સ્યાદ્વાદ લાગે છે જેમ કે એક માણ-મને ભણેલું યાદ આવતુ નથી પણ તેની પાસેથી જ તમે રૂ. ૧૦૦ ઉછીના લ્યો અને તેને તમે આપવાના ભૂલી જશો તો જરૂર તે યાદ કરી લઈ તમારી પાસે માંગી લેશે.

જૈન-શાસનનો સ્યાદ્ શબ્દ એજ શીખવાડે છે કે 'કથચિત્' અથવા તો અપેક્ષા એવો થયો છે. તેથી કોઈ વાક્યને ખોટું કરી શકાતુ નથી. એક સાધુ ભગવંતને પૂછ્યું કે, પેટલાદ ગામ કેવું છે? મોટું છે! નાનું છે! તરત જ કહેશે કે. વસ્તીની અપેક્ષાએ વીશ હજાર માણસનું છે જૈન-વસ્તીની અપેક્ષાએ ૭૦ ઘરનું છે.

આંખથી દેખાય છે. તે વાત પણ સાચી છે. તેમ આંખ વિના દેખાય છે તે વાત પણ સાચી છે. આંખથી

જેમ જગત દેખાય છે તેમ આખ વિના સ્વપ્નમા પણ દેખાય છે એકને એક વસ્તુમા વિરોધી ધર્મ શી રીતે રહે છે? તે આના ઉપરથી પણ સમજી શકાય તેમ છે સત્ તે વસ્તુ અસત્ કેવી રીતે અને અસત્ તે સત્ વસ્તુ કેવી રીતે તે વાત સમજવી સહેલી છે

મનોજે શૈલેશને પૂછયુ કે તમારા કાકાનુ સગપણ કોની સાથે થયુ છે? તરત શૈલેશ સમજુ હતો તુરત જવાબ આપ્યો કે 'મારા કાકાનુ સગપણ ફૈરા સાથે થયુ છે તેની વાત જાણી મનોજ ગુસ્સે થઈ ગયો ને બોલ્યો કે 'તો શુ કોઈને પુરુષ સાથે પરણેલ જોયેલ છે? તરત શૈલેશ બોલી ઉઠ્યો કે, 'મારી મામી (મારા મામા) પુરુષ સાથે પરણેલ છે' આવા અનેક દૃષ્ટાન્તો જોવા મળે છે

મુખમા જે માગો તે વેચાતુ મળે છે તે વાત સાચી છે પણ મા-બાપ વેચાતા મળતા નથી તે વાત પણ સાચી છે

સ્યાદ્વાદ શીખવાડે છે કે જ્યા જે અંશ ઘટતો હોય ત્યા ત્યા તે અંશ ઘટાડવો કોઈ માણસ વાત કરતા કહે છે કે, 'આ અંગનુ' માત્ર છે સ્યાદ્વાદ ન સમજનારો વિચારે કે અંગો તો સહુને હોય છ, એમા આને નવુ શુ કહ્યુ' અથવા શું અંગનુ બનેલુ માત્ર છે? એટલે શરીર વિનાના એકલા અંગોનુ બનેલુ છે? આ તુરત ત્યા સમજનારો માણસ સમજે કે અંગ એટલે વિદ્યાનુપાત્ર'

માણસ કહેવું છે. એમ વ્યવહાર પણ સ્યાદ્વાદથી ચાલે છે. તેની કળ આવડે તો પ્રત્યેક વાતો અને શબ્દોમા સ્યાદ્વાદ દેખાય. કોઇ કહે આને 'અંગ તોડીને કામ કર્યું છે.' અને પછી તમે તેના અંગો જોવા જશો તો તમામ અંગો સાજા દેખાશે. અને પછી પેલા કહેનાર માણસ ઉપર ગુસ્સે થઈને કહો કે એ ય આના અંગ તો બધાય સાજા દેખાય છે. જુઠું કેમ બોલો છો? ત્યારે સામેનો કહે કે 'ભલા માણસ! અંગ તોડીને કામ કર્યું એટલે રાત-દિવસ શરીરની પરવા કર્યા વિના કામ કર્યું છે.' આવી રીતે આપણા અંગોમાં ય સ્યાદ્વાદ ભરેલો છે કોઈ કહે 'આને અંગ વધારી જાણ્યું છે,' તેનો અર્થ તેનો અર્થ 'તે પુષ્ટ થયો છે તેમ નહિ પણ તે 'પ્રમાદી છે' તેમ લેવાનુ છે.

એકની એક વસ્તુનાં અનેક અર્થો થાય છે, પણ જ્યા જે વસ્તુ ઘટે ત્યાં તે વસ્તુ ઘટાવીએ નહિ તો અંધારપટ થઈ જાય, કોઈના ઘરે તમે મહેમાન બનીને જાઓ અને તે માનને કહે, 'અહીં તો ઘર જેવું છે, રહી જાઓને! એમ સમજી પેલા ઘરમાંની તીજોરીની ચાવી લઈ [illegible] કે દાગીના લઈ જાય તો તમાચા ખાય ને? માટે સ્યાદ્વાદ તો બહુ બહોળો છે. જેમ વ્યવહારમાં સ્યાદ્વાદ સહજપણે ભળી ગયો છે. તે રીતે કષાય ઉપર કાબુ મેળવવા માટે સ્યાદ્વાદ આવડી જાય તો ઘણુ કામ થઈ જાય.

ભગવાન'નું પૂજન દેરાસરમાં થાય તો 'તુષ્ટિ-પુષ્ટિ'

કર છે ને જ નવગ્રહનું પૂજન જો શિવના મંદિરમાં થાય તો ગામનો નાશ થઈ જાય એની એક વસ્તુ જ્યાં લગાડવાની હોય ત્યાં જ લગાડવી જોઈએ જૈન દેરાસરમાં ૧૦૦૮ થાળવા લાભ કરે છે ત્યારે શિવના મંદિરમાં હોય તો નુકસાન કરનાર છે એમ વાસ્તુશાસ્ત્રમાં લખ્યું છે અનેક વસ્તુમાં વાપરવાના ભેદ છે ગુરુ શિષ્યને ભૂલનો ઠપકો આપે, 'કેમ ભૂલ થઈ?' આમ કહીને આમ થઈ તે રીતે ભૂલ કહીને શિષ્ય બતાવે તો તે ઉચિત ગણાય છે એક પિતાએ પુત્રને પૂછ્યું કે દૂધ કેમ ઢોળાઈ ગયું? ત્યારે પુત્રે પિતાને ફરીથી દૂધ ઢોળીને બતાવ્યું કે આ રીતે ફરીને આમ ઢોળ્યું ત્યાં કહેવાનું તાત્પર્ય એ છે - વિનય સાચવવામાં ય સ્યાદ્વાદની જરૂર છે કોઈને આગળ વાત કરતાં કહીએ કે 'તારા હાથમાં કંઈ નથી' ત્યાં જો ચતુર હોય તો કહે કે 'તારા હાથમાં મત તો છે જ' આમ અનેક અપમા સ્યાદ્વાદથી સમજાય છે સ્યાદ્વાદ સમજવા જેવો છે કે

નાનું અને શાશ્વત સુખ મેળવવાના માટે આત્માના ગુણ વિકાસ મેળવતા નથી તો પછી જીવનના મૂળ ધ્યેયમાં શરીરના ભાગે આત્માને નાખવા જેવો છે ઇન્દ્રના પ્રધાન મંડળમાં આમાં નિર્ણય કરે જ દેખાવું જોઈએ નહિ અને આ ધ્યાન આવી જાય તો તે નાનની કોઈ તાનથી તેને દુઃખ આપી શકતી નથી ફક્ત અપેક્ષા બદલાવાની છે

આ નાના ગુણો મેળવવા માટે મોટી આપત્તિ આવે એ આપત્તિ દેખાતી નથી જેમ ગાડા જેવા કેન્દ્ર બિન્દુમાં હોય છે એ પોતાને કાજે જીવન ટોળાના ખેલ લડાવે

સંસારનું સુખ

સંસારમા અને સંસારના પદાર્થોમાં સુખનો અંશ નથી. સં...
રમાં સુખ મેળવવુ એ રેત ન મૂતોન ભવિષ્યતિ.

ત્યારે સંસારમા જે સુખનો અનુભવ થાય છે, તે સુખ નથી પ...
સુખાભાસ છે નાનો બાળક પથ્થરને રત્ન માને છે તેમ આજે સંસારી
જીવો, સંસારના દુ:ખને સુખ મને છે

સંસારની સામગ્રીમા સુખ મળતું હોય તો તે પદાર્થમા સર્વ...
સુખ મળવું જોઈએ

રત્નનો પ્રકાશ ગમે તે વખતે ગમે ત્યારે એવો ને એવો જ મ...
છે એજ રીતે આત્માના ગુણ જ્ઞાન, દર્શન, ચારિત્રમાં આનંદ સદા
કાળ મળી શકે છે

માથાનો દુખાવો થાય અને એસ્પ્રોની ગોળી લીધી, માથાનો
દુખાવો ઉતરી જાય છે પરંતુ તે ગોળી એકી સાથે પાચ લેવામા આ...
તો માણસ સુખના બદલે દુખનો અનુભવ કરે છે એજ જણાવે
છે, સંસારની સામગ્રી સુખ આપતી નથી

બીજી બાજુ પ્રત્યક્ષ દેખાય છે કે માથાનો દુખાવો થતા એસ્પ્રો
લેવાથી દુખાવો મટી જાય છે પરંતુ એ જે દુખાવો મટે છે ..તે અનુ
ભવાય છે એ વસ્તુ પોતાની નબળાઈના અભાવથી થાય છે એરવાળાને
લીમડો મીઠો લાગે છે એમા લીમડાના ગુણધર્મ મિઠાશ કે સ્વાદવા...
...તા નથી, પરંતુ એ મિઠાશ તો એના લીધે જ અનુભવાય

પાણી હંમેશા ઠારનાર છે છતાયે પાણી જો બાળે તો સમજવું
તેના ગુણો બળેલો છે બસ એમ સંસાર દુખ આપનાર છે પર...
તેમા સુખ જેટલું અનુભવાય છે એ બીજા જ કારણે સમજવું જોઈએ
એનુ કારણ એ છે કે મોહનું તેમા ઝેર છે

સંસારનું સુખ એ કલ્પનાને આધીન છે કલ્પના જ્યાં ઉઠી ...
સુખ ત્યાં પણ એમ સમજવું.

...નિરંતર પુરાણ પરોવીને દરેકાં આનંદ આપે છે તે
...આનંદ આપણો ... નથી કારણ કે તેમાંથી કલ્પના ઉ...
... તેમા ... એના એજ પુરાણમા છુપાયેલું છુ...
...
... સ્વપ્નમા માણેલું સુખ કોઈ કામ આપતુ
... નથી અને કોઈના કામમા આવી શકતું

ફલિતાર્થ કાઢો

પ્રકરણ ૭૬

વ્યક્તિગત આત્મા જુદા જુદા છે જૈનની આ માન્યતામા સાખ્યદર્શન સમત થાય છે જો વ્યક્તિગત જુદા જુદા આત્માને એક માનીએ તો એકના ઓપરેશનમા સર્વને ઓપરેશનના દુખની વ્યાધિ થવી જોઇએ એકની કમાણીમા સર્વને કમાણીનો આનદ થવો જોઇએ એટલે અલગત્ત કોઇને વેપારમા ખોટ જ ન આવે એક પરમાત્મા છે તો આપણે બધા પરમાત્માની સ્વરૂપ અવસ્થાનુ ભાન અનુભવવુ જોઇએ માટે એક જ આત્માને માનવો તે યુક્તિથી બેસતુ નથી એકને એક સજ્ઞામા અનેક ધર્મ રહેલા હોય છે જેમ અપેક્ષાએ એકની કિંમત બીલકુલ ઓછી છે અપેક્ષાએ એકની કિમત વધારે પણ છે, જ્ઞાતિ ઓના જુદા જુદા સમૂહને એકડો કહેવાય છે તેનુ મહત્વ ખૂબ છે એકડો એટલે અમુક જાતિનુ કુળ, એ એકડો, જ્ઞાતિનુ બળ સૂચવે છે હવે કોઇને કહીએ કે, એક આખે શુ જુવે છે ત્યા તેને તુચ્છકારમા બોલાવાય છે હવે બધા એક મત છે ત્યા એકનુ મહત્વ વધી જાય છે આમ સામાન્ય અને

વિશેષ ધર્મ તો એક વસ્તુમાં જ નહીં પણ એક સંજ્ઞામાં પણ રહે છે.

એમ આત્મા એક છે. એનો સામાન્ય અને વિશેષ ધર્મ ફલિત તરીકે કાઢતાં આવડે તો જ ઠેકાણું પડે.

સાંખ્ય કર્તૃત્વ ભોકતૃત્વ વિષયમાં આત્માને જડની જેમ સાવ એકાંતે નિર્લેપ માને છે, જોકે આ વાતનો ફલિતાર્થ એ છે કે સુખ દુઃખની સામગ્રીમાં ભાવનાથી જીવને ભાવિત કરવાનો છે ઈષ્ટ કે અનિષ્ટ જડ પદાર્થોમાં આત્મા લેપાય નહીં તે માટે આ સૂત્ર છે.

સાંખ્ય દર્શન કહે છે કે 'પુરૂષ આત્મા શુધ્ધ બુધ્ધ ચેતન અસંગ નિસ્પૃહ અલિપ્ત છે. જગતના વેપારો સાથે તેને કોઇ માથાફોડ નથી. પ્રકૃતિ જ આવીને બધો ગોટાળો ઊભો કરે છે અને તેજ સૃષ્ટિની રચના કરે છે. જગતના સુખ દુઃખ સાથે આત્માને કાંઈ લેવાદેવા નથી. સાંખ્યની આ વાત માનવાથી બંધ મોક્ષની વ્યવસ્થા ઘટતી નથી. મેં આમ કર્યું હું વડા પ્રધાન બનીશ. આ હું, મમકાર ને અહંકાર છે. અનુભવને સાંખ્ય પુરૂષ કાર્ય માને છે. હું આમ કરીશ વગેરે પુરૂષ કાર્ય તરીકે સ્વીકારશો તો સાંખ્યને આત્માનો કર્તા ભોક્તા સ્વીકારવો પડશે. સાંખ્ય કહે છે બુધ્ધિ દ્વારા સુખ દુઃખનો અનુભવ થાય છે અને બુધ્ધિ પ્રકૃતિ [illegible] છે માટે વાસ્તવિક આત્મા જણાતો નથી.

[illegible] ગવર્નરનો ફોટો પાડ્યા પછી આ મારો ફોટો

છે, એવો જે વ્યવહાર કરીએ છીએ તે પ્રમાણે આ સારૂં આ પારકું એવા પ્રકારનો પુરુષ પરિણામ થાય છે, તેથી આત્માને એકાંતે શુદ્ધ સ્વરૂપી પણ ન કહેવાય

જેમ એનું એક હથિયાર નવી મારીગરી ઉત્પન્ન કરી શકે છે અને એકનું એક હથિયાર નવી મારીગરી તોડી શકે છે તેવી રીતે એક આત્મા એકાંતે કર્તા નથી અને એકાંતે ભોક્તા નથી

જૈન દર્શન આત્માને એકાંતે કર્તા નથી માનતો અને એમતે ભોક્તાએ નથી માનતા જૈન દર્શનના પ્રત્યેક નિષ્કર્ષમાં હેતુને કેઈ દર્શન તેને ટેકો આપે છે એ તેની આગવી વિશિષ્ટતા છે

નૈયાયિકો આત્માને કર્તા ભોક્તા માનતા હોવા છતાં એ મૂળ સ્વરૂપે આત્માને નિર્ગુણી માને છે જડ સ્વરૂપ માને છે તેઓ કહે છે જ્ઞાન દુઃખ માટે દુઃખ છે અહીં આપણે નીરાંતે બેઠા હોઈએ અને મુંબઈથી કોઈના મરણનો તાર આવે પછી તાર વાંચતા અમુકનું મરણ થયું છે તે જ્ઞાન થતા શોક થાય છે

ન્યાય દર્શને આત્માને સર્વવ્યાપક સ્વીકાર્યો છે જો નૈયાયિક સર્વ વ્યાપક આત્માને ન સ્વીકારે તો અપરિણામી આત્મા ત્યાં ત્યાં રહે તે વાત બુદ્ધિમાં બેસી શકે નહીં આત્માના જન્મ મરણ છે તે વાત ઘટી શકે નહીં જૈન દર્શન કહે છે, આત્મા સર્વ વ્યાપ થઈ શકે છે તેનામાં ગુપ્ત

શકિત રહેલી હોય છે. પણ સદાકાળને માટે આત્મા જેમ સર્વ વ્યાપી છે. તે વાત જૈન દર્શનને માન્ય નથી. કર્મને અનુસાર જન્મ અનુસાર આત્મા તદ્‌વ્યાપી બને છે.

જૈન દર્શન આત્માને જડ સ્વરૂપી નથી માનતું પણ અનંત જ્ઞાન દર્શન સ્વરૂપી માને છે. નૈયાયિક દર્શનની વાત આત્મા અપરિણામી માનીએ તો કોઈ પણ દર્શનનું જ્ઞાન ન થઈ શકે. નૈયાયિકો ગૌરવ કરતાં લાઘવને મહત્ત્વ આપે છે. જો આત્માને સર્વ વ્યાપક માનવા કરતાં આત્માની એકને એક વસ્તુમાં નિત્ય નિત્યા માનવામાં યુકિત યુકતતા છે. સત અસત્ એક અનેક વગેરે ધર્મો રહી શકે છે.

કેટલાક કહે છે કે જૈન શાસન ઢોલકી બજાવનાં શાસન છે. આમે બોલે ને તેમે બોલે. આ વાત બરાબ નથી. પરંતુ જૈન શાસન દરેક વસ્તુમાં વિરોધી ધર્મ રહ શકે છે. તે ખૂબ સુંદર અને સચોટ રીતે કહી શકે છે.

વસ્તુ જાણવા માટે દ્રવ્ય ક્ષેત્ર કાળ ભાવ પણ આધા છે માણસ કહે છે પહેલે નંબરે પાસ થયો ત્યાં ઘણ પ્રશ્નો ઉઠે કે કયા કલાસમાં.

તે પોતાના કલાસમાંથી પહેલે નંબર પાસ થયો કે પોતા શહેરમાંથી પહેલે નંબર પાસ થયો કે પોતાના રાજ્યમાં તે ... વર્ગ પાસ થયો કે વર્ષ પૂર્ણ પાસ થયો આ ... ધર્મ એક વસ્તુમાં રહી શકે છે

એક જ ફળમાં રસ છોતરાં, ગોટલા, ફળનો રંગ ઉપરના ભાગમાં પાકો નીચેના ભાગમાં કાચો વગેરે રહી શકે છે

ગુરૂ ભીમ અને કાન્ત ગુણવાળા હોય છે શિષ્ય ભૂલ કબૂલ કરે તો કાન્ત બને છે અને ભૂલ ન કબૂલ કરે તો ભીમ પણ બને છે

એક જ વ્યક્તિમાં અનેક ગુણો, અને સ્વભાવ, અનેક ટેવો હોય છે

કેટલાકને બપોરના ખાવાની, સુવાની ટેવ હોય છે સીગારેટની ટેવ હોય છે આમ અનેક ધર્મ હોય છે

એક માણસની આ ઘરની વસ્તુ લાવવા માટે ઉદાર છે, તેની તે જ કીર્તિદાન મળતુ હોય તો ઉદાર છે અને ગુપ્તદાન માટે લોભી છે

કોઈનો સ્વભાવ ક્રોધી, અભિમાની, માયાળુ વગેરે અનેક સ્વભાવો અનેક વ્યક્તિમાં હોય છે

પરિસ્થિતિ બદલાતા તેનો વ્યવહાર જુદો થાય છે તેથી તેનામાં જે વ્યક્તિત્વ હોય તે મટી જતુ નથી ગુરૂએ કોઈને દીક્ષા આપી નામ બદલ્યુ તેથી તેનો આત્મા બદલાતો નથી આત્મા તો તેનો તે જ રહે છે

એનો એક હાથ, પવનથી માણસનુ રક્ષણ કરે છે એનો એ હાથ પવનથી તૂટીને નુકસાન કરે છે

બજારનો એકનો એક ભાવ એકને હસાવે છે અને બીજાને રડાવે છે. એકને એક કથામાં અનેક રસો હોય છે.

એક કાંટો વાગતાં લોહી કાઢે છે. તે કાંટાને કાઢવા માટે બીજી સોય રૂપ કાંટો કાંટાને કાઢે છે.

એકની એક પોલીસ રાજાની રક્ષા કરે છે. કેદીને સજા કરે છે

એક મકાન છે તેને પાંચ માળ છે તેમાં પહેલે માળે ફર્નિચર છે. બીજે માળે નથી. ૩-૪ ફર્નિચર છે. નીચે વાળો કહે ઉપર ફર્નીચર છે. ૨જે માળવાળો કહે ઉપર નીચે બને છે ઉપરના ૩-૪ વાળો કહે અહી ફર્નીચર છે, નીચે છે. દરેકની વાત જુદી છે પણ દરેકની અપેક્ષાએ વાત સાચી છે.

ડોકટર જશ નામી છે. તેથી ડોકટરના હાથે બધા સાજા થઈ જાય તેવું નથી. પરંતુ ઘણા સારા થાય છે. તે હેતુથી બોલાય છે દુનિયાના બધાને સારા કરતો હોય [illegible] તે ગામમાં કોઈ દર્દી માંદો થઈને મરી ન જાય।

કોઈ ગણિતનાથી [illegible] કે બધામાં ગણિતનો ઉપયોગ પડે [illegible] હિન્દુસ્તાનમાં નદી સરોવરો કેટલા, [illegible] કેટલા નાળવા. [illegible] કોને કેટલા માન મળ્યા, ઘરમાં કાકાને [illegible] [illegible] પંચવર્ષીય યોજનામાં કેટલી આવક થઈ, [illegible] માં ગયું છે. કેટલા ઢોર ઘઉં [illegible], [illegible] ગણિતનું મહત્વ છે. અને અપેક્ષાએ [illegible] છે.

જૈન શાસનમા નાનામા નાની ક્રિયામા ગણિત ભર્યુ
ધર્મકથાનુયોગમા ગામના વર્ણનમા શું શુ હતા, કેટલુ
કેટલુ હતુ વગેરે ચરણકરણાનુયોગમા ગુરુપત્તિના ભેદ, કે
વિરાધનાની કેટલી આલોચના આવે દ્રવ્યાનુયોગમા ઠેર
ઠેર ઠેકઠેકાણે આકડા ભરેલા હોય છે દરેક યોગોમા ગણિત
ભરેલુ છે આમ એપેક્ષાએ તે વાત સાચી છે

કોઈ કહે તો યુક્તિ કરતા એક દષ્ટાંત વધારે અસર
કરે છે માટે ધર્મકથાનુયોગનુ મહત્વ છે કોઈ કહે ચારિત્ર
વિના ગમે તેટલા ગુણો હોય તો એ જગત તેને ઠગે માટે
છે કોઇ કહે મન સાધ્યા વિના આત્મા સુખ અનુભવતો
નથી મન તો દ્રવ્યાનુયોગમા સ્થિર રહી શકે આમ દરેકની
વાત અપેક્ષાએ સાચી છે સ્યાદ્વાદ એટલે જે જે અશમા
ઘટતુ હોય તે તે લેવુ જેમા ન્યાય નીતિ તરવરે અને
બીજાને ગેર ઇન્સાફ ન થાય તે સ્યાદ્વાદ શીખવાડે છે
અન્યાય અસત્ય સામે લાલબત્તી ધરનાર સ્યાદ્વાદ શાસન
છે તે સ્યાદ્વાદ શાસનને સહુ કોઇ અપનાવો

નૈયાયિકોનુ આત્માને સર્વ વ્યાપક કહેવાનુ તાત્પર્ય
એ છે કે આત્મામા સર્વ પર્યાય જાણવાની શક્તિ રહેલી છે

આત્માને જડ પરિણામી માની લઈએ તો આમા
પણ ચૈતન્યની પ્રતીતિ થવી જોઈએ ઘટ પટ મા
ચૈતન્યની પ્રતીતિ થવી જોઈએ તે બની નથી એ આ
જડ પરિણામી નથી તે વસ્તુ સિદ્ધ થાય છે

એક ઘરો લઈએ તો ઘડામાં જેમ માટી હોય છે, ઘડાનો આકાર પણ હોય છે ઘડાને વર્ણ પણ હોય છે. ઘડાનું ક્ષેત્ર પણ હોય છે. ઘડાનો કાળ પણ હોય છે. એમ અનેક ધર્મ એક ઘડામા હોઇ શકે છે તેવી રીતે એક વસ્તુમાં અનેક ધર્મ હોઈ શકે છે.

શુદ્ધને પ્રાપ્ત કરવા શુભની આવશ્યકતા છે

પ્રકરણ સાતમુ

નાનો બાળક કાપડ લેવા જાય તો તેનુ ચિત્ર તરફ લક્ષ્ય હોય છે બાઈ કાપડ લેવા જાય તો તેનુ રંગ તરફ લક્ષ્ય હોય છે બાઇ કે વેપારી કાપડ લેવા જાય તો તેનુ લક્ષ્ય પોત અને રંગ તરફ હોય છે એ રીતે જેની જેવી દૃષ્ટિ તેની તેવી સૃષ્ટિ નાનો બાળક ચિત્ર તરફ આકર્ષાય અને બાઇ રંગ તરફ આકર્ષાય તો પોતની કિંમત કાંઇ ઓછી થતી નથી કેટલાક અનુકૂળતાના રસીયા હોય છે અનુકૂળતાના રસીયાવાળા બાળક જેવા છે ક્રિયાના રસીયાવાળા સ્ત્રી જેવા છે, તેમજ જ્ઞાન ક્રિયા ઉભયના રસીયાવાળા વેપારી જેવા છે

સ્યાદ્વાદને ન સમજનારા કેટલીક વખત કેટલુ ઉંધુ કરી નાખે છે તે માટે નિમિત્તની શી જરૂર છે વગેરે કહેનારા કાનજીને ઓળખવાની જરૂર છે

ભૂખ લાગી હોય, પાને કાંઇ ખાવાનુ ન હોય, બાજુમા એક મોટુ નાળિયેરનુ ઝાડ હોય, તેના તરફ નજર તાક યાથી પેટની આગ થોડી હોલવાઇ જાય? નાળિયેર ઉપર ઉંચે જઇને ચઢે કોણ? તેને તોડે કોણ? અને તેને ફોડે

કોણ? તે માટે ચડવાની, તોડવાની, ફોડવાની ક્રિયા કરીએ ત્યારે ઠેકાણે પડે છે,

વ્યવહાર વિના નિશ્ચય હોઇ શકતો નથી. મૂળપદાર્થને રહેવા માટે વ્યવહારની જરૂર પડે છે.

શાહી મૂળ પદાર્થ છે. ખડીયો કે બીજું કોઈ ઠામ એ તેનું સાધન છે. સાધન વિના શાહી રાખવા ગયા તો શાહી ઢળી જાય છે. તે રીતે નિશ્ચયને રાખવા માટે વ્યવહારની જરૂર પડે છે.

ગમે તે વસ્તુ સમજવા માટે પ્રમાણજ્ઞાન અને નયજ્ઞાન આવશ્યક છે. તે વિના વસ્તુ, વસ્તુ સ્વરૂપે જાણી શકાતી નથી વસ્તુને એક અંશે જોવું તે નયજ્ઞાન અને વસ્તુને સમગ્રપણે જોવું તે પ્રમાણજ્ઞાન છે.

વ્યવહારમા આપણે શાહીનો ખડીયો બોલીયે છીએ તે વ્યવહાર જ્ઞાન છે. વસ્તુત: શાહીનો ખડીયો કાંઈ શાહીમાંથી બન્યો નથી, પરન્તુ શાહી ભરવા માટે ઉપયોગમાં આવે છે. માટે શાહીનો ખડીયો બોલાય છે. બાકી તો ખડીયો કાચનો કે ધાતુનો છે, છતાં વ્યવહારનું આલંબન [illegible] જ પડે છે. વ્યવહાર એ વસ્તુનો એક અંશ છે તે [illegible] બોલાય છે.

[illegible] બોલાય છે. તેમાં કાચનો ખડીયો ભલે [illegible] ખડીયો કેમ બોલ્યા તો ત્યાં સમજવું [illegible] આકાર ખડીયા જેવો છે માટે કાચનો [illegible] છે.

દેહના રક્ષણ માટે કપડા ધામ કુટી આદિની જરૂર પડે છે તેમ નિશ્ચયને રાખવા માટે વ્યવહારની જરૂર પડે છે

વ્યવહાર વિના કાનજીને ચાલતુ હોય તો તેઓ શુ કામ મકાનમા રહે છે ભક્ત લોકોને નમસ્કાર વાગવાનુ શુ કામ કહે છે દેહ ઉપર કપડા શુ કામ પહેરે છે?

કાનજી મતે આત્મા શુદ્ધ જ્ઞાન દર્શન ચારિત્રમય છે શુદ્ધ જ્ઞાનદર્શન ચારિત્રવાળા આત્માને ઉપદેશ દેવાની શી જરૂર? અને શ્રોતાઓને ઉપદેશ સાંભળવાની શી જરૂર?

રોગીને નીરોગી બનવા માટે દવાની જરૂર છે કાનજીના મતે તો બધા આત્મા શુદ્ધ જ્ઞાન દર્શનમય છે તો તેને દવાની શી જરૂર છે

તેઓના મતે તો દરેક જીવ સાથ દરેક સબંધ થયા છે માટે જગતની જેટલી બાયડી તેટલી પોતાની સ્ત્રી માની વ્યવહાર કરવા જાય તો શુ થાય? ધોકા ખાવા પડે ને? માટે જ્યા જે નય ઘટતો હોય ત્યા તે નય ઘટાવાય બીજે ઘટાવવા જઈએ તો વિષમતા આવે શુદ્ધ ચૈતન્ય પૂર્વક સામાયિક તે સામાયિક કહેવાય તે વાત ખોટી છે શરૂઆતમા બાળક પતાસા લેવા માટે ઉપાશ્રયમા આવે છે પછી સમજણ આવતા તે બાળક તત્ત્વ સમજે છે પણ બાળક એ પતાસા લેવા માટે ઉપાશ્રયમા આવતા ન હોત તો ગુરુ મહારાજની વાણી સાંભળ્યા વિના તત્ત્વને શી રીત જાણી શકે?

પૂ. આચાર્યદેવ શ્રી વિજય રામચંદ્રસૂરીશ્વરજી મ. ના વ્યાખ્યાનમા ઘણા લોકો કુતુહલથી જોવા આવ્યા કે કઈ રીતે બધાને મુંડી નાંખે છે? કેવું સમજાવે છે? અને પછી તો ગાળો દેનારા તેમના ભક્ત બન્યા તે પહેલાં તેમને સાચી પ્રતીતિ હતી જ નહી, પ્રતીતિ વિનાનું જ્ઞાન પણ લાભ કરી શકે છે એટલે ચૈતન્યની શુધ્ધ પ્રતીતિ થયા પછી જ સાંભળે તો લાભ થાય તેવું એકાતે કહેવાય નહી.

મોટર શીખનારને કેવી રીતે મોટર ચલાવાય તેની પ્રતીતિ હોતી નથી અને પ્રતીતિ હોય તેને મોટર ચલાવતા શું કામ શીખવું જોઈએ !

કાનજી કહે છે, 'શુધ્ધ માટે શુભ આચરવું નકામુ છે. કેમ કે અનંતા ઓઘા કર્યા પણ હજી ઠેકાણુ પડયું નથી. ભવભ્રમણ ચાલુ છે માટે શુધ્ધ ઉપર લક્ષ્ય રાખો

કાનજીના મતે જેમ અનંતા ઓઘા કર્યા તેમ અનંતા સમયસાર વંચ્યા તો એ ઠેકાણું પડયું નથી છતાં કાનજી પોતે સમયસાર વાંચવા વંચાવવા સાંભળાવવાના કેમ ચાલુ રાખે છે?

જૈન શાસન કહે છે કે, અનંતા ઓઘા કરવાં છતાં જે ઠેકાણું પડયું નથી તેના કારણમાં શુભ પણ શુધ્ધ માટે આચર્યું નથી

[illegible] કાનજીએ તેમ સમજવું [illegible] કે અનંતી [illegible] [illegible] તેમના [illegible] નથી એ બરાબર [illegible] [illegible] શુભને ઉડાડવાની વાત

ભાવાત્મક વસ્તુ દેખાતી નથી. જૈન શાસન આજે હ
છે. તેની પ્રતીતિ તરીકે તો દ્રવ્ય અનુષ્ઠાનો છે.

મુનિ મહારાજના ઉપદેશ રૂપ વ્યવહાર દ્વારા નવા
અનુયાયીઓ તૈયાર થયા અને મહાવીર ભગવાનની
પરંપરાથી આજ પર્યંત જે ભગવાન મહાવીરનું શાસ
હાથમાં આવ્યું તેમા વ્યવહાર જ કારણ છે માટે વ્યવહાર
ભાંડતા પહેલા ખૂબ વિચાર કરો.'

આઠ આના બચાવવા માટે પેલાં લોભિએ ત્રણ સાજા પણ પડાવી નાંખ્યા. તેવી રીતે આજના કંજુસો-દે બચાવવા ખાતર આનાકાની કરે છે. પણ વાસ્તવિક ' પૈસો મારો નથી' એવુ તે ભૂલી ગયા છે. માટે સ્યાદ્ સમજીને ઉદાર બનવા જેવુ છે, પૈસો એ પાપ છે. પર ધર્મમા ખર્ચાતો પૈસો ધર્મ છે. આમ દરેકમાં અપે લગાડો.

સ્યાદ્વાદ એ ગુણ જોવા માટે છે. કાગડો માંસ ખાય છે. તેને લોકો ખરાબ કહે છે. તેને ચંડાળ પ્રકૃતિ કહેવાય છે પણ એ કાગડો ઉદાર પણ છે. જો પોતાને ખાવા મળેલી વસ્તુ બીજાને આમ ત્રણ આપીને પછી ખાય છે. શુકન-શાસ્ત્રમાં કાગડાનો રંગ ખરાબ છે, પરંતુ શબ્દશાસ્ત્રમાં કાગડાના અવાજને સારો માનવામા આવ્યો છે. કાગડો ઓછું ઉંઘે છે. એ પણ કાગડામા ગુણ છે. કાગડો એક આંખે જુએ છે તેથી કાગડાને કાકાક્ષિ કહેવાય છે. આમ કાગડામાં જો ગુણ જોવા જશે તો ગુણ પણ મળે અને દુર્ગુણ પણ મળે છે. જો કાગડામા ગુણ-દોષ મળે તો પછી માનવ તો કેટલીય [illegible] કરીને આવ્યો છે. તેનામાં જો ગુણો જોવા [illegible] તો કેમ ન મળે ?

[illegible] બીજાને કોવિન ઠગવા જતાં પોતે કોવિત [illegible]
[illegible] બીજાને [illegible] પોતે ઠગાય છે-કવિના છે ને ! [illegible]
[illegible] ગયા છો........

'એક પશુની સભામા ઊંટભાઈ બોલી ઉઠયા,
વાંધી વાંકી વસ્તુઓ તો, જનને અકારી છે
ભેંસનું શીંગ વાકુ, ગાયની તો ડોક વાંકી,'
શ્વાનની પૂંછડી વાંકી, અશ્વના કાન વાકા,
એ માણગી એક બોલ્યો, સાભળોને ઉંટભાઇ,
સર્વનું તો એક વાકુ, આપના અઢાર છે "

જે બીજાના દોષો તમે બોલશો તો તમારા દોષ તે ઉઘાડા કરશે અને તેમા તમે તમારી સમાધિ નહિ રાખી શકો અને પરિણામે સસાર વધશે આ વાત ખૂબ સમજવા જેવી છે

એક પ્રખ્યાત ડોકટર પહેલીવાર દર્દીને તપાસે તો ૪૦) રૂા લેતો અને બીજીવાર તપાસે તો રૂા ૨૦) લેતો

હવે એક માણસ રૂા ૨૦) બચાવવા માટે ડોકટર પાસે હાજર થઈ કીધુ કે, 'સાહેબ આજે હુ બીજી વાર બતાવવા આવ્યો છુ ' ડોકટરે બરાબર શરીર જોઈ કહી દીધુ પહેલીવાર જે દવા લીધી છે તે જ તમારે દવા લેવી આમ વીસ રૂા બચાવવા જતા રૂા ૨૦) પડી ગયા કહેવાનું તાત્પર્ય એટલુ છે કે બીજાના દોષ જોવા જતા આપણા દોષો જોવાઈ જાય છે

એક ઠેકાણે આવા ભાવની વાત વચી હતી કે, 'એક વકીલ આખા બોલો હતો' કોઈ સાક્ષીને કોર્ટમા જઈને પૂછયુ તમે હરામખોરો સાથે સબધ ધરાવો છો – સાક્ષી કહે છે, સાચી વાત છે અમે સબધ ધરાવીએ છીએ'

વકીલે વાત કરતા કહ્યું કે, 'તમે તેવા બદમાશ બની ગયા લાગો છો. કેમ? ખરી! વાત સાક્ષી કહે 'હા' વકીલ કહે જેવી 'સોબત તેવી અસર'

સાક્ષી :- સાહેબ, હું વકીલનો માણસ છું. અલબત્ત તમે વકીલ જ બદમાશ છો.

વકીલ બદમાશ બનાવવા બીજાને ગયો અને પોતે બદમાશ ઠર્યો' તેમ બીજાના દુર્ગુણ જોવા જતાં પોતાનાં દુર્ગુણ જોવાય છે.

દુધમાંથી દહીં કરવા માટે મેળવણ લાવવું પડે છે એ મેળવણ દુધમાં પડે કે બીજે દિ' દહીં તૈયાર. થાય છે ગુણી બનવા માટે ગુણ-ગ્રહણ પણ આવશ્યક વસ્તુ છે. ગુણગ્રહણરૂપી મેળવણ નાખવાથી જીવનરૂપી દુધમા પડતા ગુણરૂપી દહીં તૈયાર થાય છે

પાણીને ગાળવા ગરણાંની જરૂર છે ગરણાથી કચરો દૂર થાય છે, તેમ [illegible] ગુણગ્રહણ ગરણાંથી જીવના દોષો રૂપી [illegible] દૂર થાય છે. પછી જીવ સ્વચ્છ બને છે.

[illegible] અનેક જીવોમા દોષો તો પડ્યા છે. તેથી તે [illegible] છે. [illegible] વિના શરીર ટકી શકતું નથી. તેમ [illegible] સંસારમા ટકી શકતો નથી. દોષ વિનાનો [illegible]

[illegible] માણસ [illegible] કરે છે ત્યારે [illegible] જેની જેની [illegible]-શક્તિ તેવી [illegible]

ખાય તેવું [illegible] ખોરાકીપાનો [illegible] જે [illegible] અધરૂં ખાય છે તો [illegible] ઉત્પન્ન કરે છે [illegible] ગુણ [illegible] કરશો તો ગુણી બનશો અને દોષ [illegible] કરશો તો દોષિત બનશો

પાણીનું બિંદુ સ્વતંત્ર બને છે તો [illegible] ની જાય છે અને જો તે [illegible] રની બની જાય છે તેમ [illegible] બિંદુ જેવના જ છે જો તે બિંદુ [illegible] થાય છે પણ [illegible] ગુણ [illegible] સાગરમ [illegible] તેવી [illegible] દોષ દષ્ટિ [illegible] કે [illegible] ખાની છે [illegible] ઘડીયો ભરેલો છે [illegible] કરેલો વાત [illegible] બોલવામાં ઘણો [illegible] છે [illegible]

મા અને [illegible] પણ પ્રથમ શબ્દ [illegible] છે ત્યારે [illegible] નજરે પડે છે

એક ગામમાં એક [illegible] હતા અને વકીલ ભાષણ કરવા ઉભો થયો [illegible] આ [illegible] ૫૦ હજાર ઠાલ્યા છે શકો અને ચોર [illegible] ત્યારે લોકોના તાળીના ગડગડાટ [illegible] વકીલ ભાષણ કરવા ઉભો થયો અને ભાષણ કર્યું આસનમાં ૫૦ હજાર [illegible] છે, લોકો તેને જુત્તા (જોડા) મારવા [illegible]

પરંતુ [illegible]ચુના દર્દીને નુકશાન કરે તે પણ સાચી વાત ! તેમા એ સ્યાદ્ છે,

પત્નીને અર્ધાંગના કહેવાય છે, તેનું તાત્પર્ય એ નથી કે જેને બે પગ કપાઇ ગયા હોય કે બે હાથ કપાઈ ગયા હોય તેઓને પત્ની મળવાથી બે હાથ આવી જાય. તેવું નથી પરંતુ તેનો ભાવ એટલો છે કે કામ જે જાતે કરતા હોય તેમાં અડધું કામ પત્ની કરાવી શકે. એ સ્યાદ્વાદ સમજાવે છે.

મૃત્યુ દરેકનું આવવાનુ છે માટે તેને સમજીને જીવન નૌકાને આરાધનારૂપી સમુદ્રમા જોડી દો.

એક પૈસાદાર કહેતો હતો કે મારા બાપ મરી ગયા ત્યારે રૂ. ૧૦) લાખ મુકીને ચાલ્યા ગયા ત્યારે એક ગરીબ માણસે જવાબ આપ્યો કે, મારા બાપ મરી ગયા [illegible] આખી દુનિયાને મૂકી ગયા.' વાત બન્નેની સાચી છે, [illegible] દરેકની અપેક્ષા જુદી છે,

[illegible] કાળ, સ્વભાવ, કર્મ, પુરૂષાર્થ, [illegible] [illegible] તે તે અપેક્ષાએ સાચી છે કોઈ કોઇ અપેક્ષ [illegible] દરેકની એક વાત કોઈ ઠેકાણે લાગુ પ[illegible] [illegible] નહિ

[illegible] માટે મુનીમને [illegible] [illegible] જમા છે? મુનિએ કીધું અમુક રૂ. [illegible] [illegible] ઉધાર્ [illegible] પછી લેણ દેણની [illegible]

છે. તેમ સ્યાદ્‌વાદનું કામ જુદી જુદી અપેક્ષાએ વસ્તુ તત્વના મર્મને સમજાવવાનું છે.

રોટલી બનાવવા માટે ઘઉં દળવાની તેમજ ઘઉં ચાળવાની આવશ્યક્તા છે. લોટમાં પાણી નાંખી કણેક ચોટવવાની આવશ્યક્તા છે. વળી કણેકને રોટલીનું ગોળ પડ બનાવવું પડે છે. પછી તેને તાવડી ઉપર ચઢાવવું પડે છે. મર્યાદા અવસ્થામાં તાવડી ઉપરથી લઈ ચૂલાના તાપમાં નાખવું પડે છે. અને પછી રોટલી તૈયાર થાય છે. તેમાં દરેક ક્રિયાનું કામ રોટલી બનાવવા માટેનું છે. તેજ ન્યાયે સાતે નયનું કામ પદાર્થ વિજ્ઞાન સમજાવવાનું હોય છે.

અમદાવાદથી મુંબઈ જવા માટે અમદાવાદથી અનેક પ્રકારની ગાડીઓ હોય છે. જેમ જનતા, ગુજરાત મે સૌરાષ્ટ્ર મેલ, વિગેરે પણ દરેકનું કાર્ય મુંબઈ પહોંચાડવાનુ

ગામની ભાગોળેથી ગામમાં જવા માટે અનેક રસ્તા હોય છે. પણ દરેકનું કાર્ય ગામમાં પહોંચાડવાનું હોય તેજ ન્યાય મુજબ જુદા જુદા નયનું કામ વસ્તુના કોઈ પામવાનું હોય છે.

કોઈપણ વાત સાતની હોય ત્યારે સાપેક્ષ એક નય [illegible]વાનુ હોય પરંતુ સાતે સાત નય સાથે કહી ન શકા ગામમાં જવા માટે સાત રસ્તા હોય તો માણસ કોઈપ [illegible] રસ્તા ઉપર એકી સાથે એક વખત ચાલી શકે ? સાતે રસ્ત [illegible] સાથે ન ચાલી શકે.

ગગા, યુમના, અને સરસ્વતી એ ત્રણે નદી ભેગી મળે
તો ત્રિવેણી સગમ કહેવાય છે ત્રણે નદી ત્યા પોતાના
વ્યક્તિત્વનુ બલિદાન આપે છે તો તે ત્રિવેણી પૂજ્ય બની
જાય છે

ગગાનુ કામ પાણી આપવાનુ છે યમુનાનુ કામ પણ
ાણી આપવાનુ જ છે એવીજ રીતે સરસ્વતીનુ કામ પણ
ાણી આપવાનુ જ છે ઇના નામથી નદી જુદી છે તેમ
...ત નય વ્યક્તિની પીછાણુ માટે પોતાના જુદા જુદા નામ
ારણ કરે છે બાકી દરેક નયનુ કામ સ્યાદ્વાદ સમજાવાનુ છે

નૈગમનય ભૂત વર્તમાન ભાવિને પાતાની ગોદમા
સમાવી દે છે બધાને નભાવી શકે છે તેથી તે ઉદાર અને
સહનશીલ નય કહેવામા આવે છે નૈગમ નય ગમે તેવી
વાત તેના અમુક અશે માનીને નભાવી શકે છે ઉપચાર
ક કલ્પના કરી તે બધાને ઉભો રાખી શક છે

સગ્રહનય એટલે "સોલ્ટ એન્ડ સ્વીટ" ટૂકા અને નાનો
નય કહીશુ ઘણી વાતોને એ ટૂકામા કરી દે, બીજા શબ્દોમા
હીએ તો સાગરને ગાગરમા સમાવી દે છે

વ્યવહાર નયને વિશેષવાદી નય કહીશુ વસ્તુનુ
પૃથક્કરણ સારી રીતે કરી શકે છે ઋજુસુત્રને આપણે
...ણીયો નય કહીશુ કેમકે તે વર્તમાન હાજર ને માને
છે શબ્દ નયને પર્યાયવાદી નય કહીશુ કેમકે તે શબ્દના
પર્યાયને એક માને છે

સમભિરૂઢ નય શબ્દની વ્યુત્પતિ બરાબર ઘટતી હોય તેજ માને એટલે તેને વૈયાકરણી નય કહીશું.

એવંભૂત નય ક્રિયા સાથે ભાવમાં વર્તતો હોય તે જ માને છે. એથી તેને સચોટ નય કહીશું.

નૈગમનય ભૂત વર્તમાન ભાવિ બધા રાષ્ટ્રપતિને માને છે. જેમકે ભારતના રાષ્ટ્રપતિ રાજેન્દ્રબાબુ, ઝાકીરહુસેન, રાધાકૃષ્ણ તથા ડો. વી. વી. ગિરિ વગેરેને માને છે.

સંગ્રહ-નય કહે છે કે રાષ્ટ્રપતિ કહેવાથી ભૂત ભાવિ વર્તમાનના બધા રાષ્ટ્રપતિ આવી ગયા પૃથક પૃથક નામ કહેવાની જરૂર નથી.

વ્યવહાર નય કહે છે. તમે કયા રાષ્ટ્રપતિની વાત કરે છો? તેનું નામ આપો તો ખબર પડે. શાક લેવા ગયાં હોય અને કયુ શાક લાવવાનુ છે. તે નોકરને કહેવુ પડે.

ઋજુસૂત્ર કહે છે કે રાષ્ટ્રપતિ કહેવાથી ભુત ભાવિ તેને માનું ? ભૂતકાળના ઘણા પર્યાયો થઈ ગયા, અને ભવિષ્યમાં અનેક પર્યાયો થશે, તેથી શું? વડાપ્રધાનના [illegible] હોય ત્યાં સુધીજ સંજ્ઞાની બધી સામગ્રી [illegible] નહિ માટે જે વર્તમાનના વડાપ્રધાન કે રાષ્ટ્રપતિ હોય તે મનાય વર્તમાનમાં રાષ્ટ્રપતિ વી. વી. [illegible] છે તો તેનેજ મનાય છે એમ તો પહેલાં રાષ્ટ્રપતિ [illegible] આજે રાષ્ટ્રપતિને [illegible] નથી.

વવાનું છે. બે કામ પરસ્પર વિરોધી હોવા છતાં પણ તેમનો ધર્મ તો શરીરની સેવાનો જ છે.

નૈગમ નય વસ્તુના એક અંશને માની ને કોઇ અપેક્ષા એ વાત સ્વીકારે છે. એથી માણસના કષાય ઓછા થાય છે. કોઇ માણસ ભયંકર હરામી હોય, જુગાર રમતો હોય, ચોરી કરતો હોય, વેશ્યા ગમન કરતો હોય, આપણને પણ અનેક રીતે પ્રતિકૂલ પડતો હોય. તે ટાઇમે આપણે વિચારીએ કે તે ભાવિ સિદ્ધ પરમાત્માનો આત્મા હશે. આપણને શું ખબર પડે? કયો આત્મા કયારે સુધરી જાય તે કશું કહેવાય નહિ. આમ નૈગમ નયથી વિચારીએ તો કષાય ઓછા થાય. સાત સાતની હત્યા કરનારા અર્જુન માળી જેવા તેજ ભવમા મુક્તિ પદ ને પામ્યા હતા. માટે કોઈ પણ આત્માની નીંદા ન થાય.

આપણા પ્રતિકૂળ આત્માની આપણે નીંદા કરવી ન જોઈએ કારણ તેને કષાય કરવાનો અવસર ન મળે અને પોતાની ભૂલ વિચારવાનો ટાઇમ મળવાથી તે આત્મા પણ સારો બની જાય.

નૈગમનય આમ આત્મકષાયની શાંતિ આપે છે (કરે છે.)

[illegible]

બિચકે એટલે સરભાગ સગ્રહ નયથી બહાર પાડે છે કે અમદાવાદના ૧૯૬૯ના હુલ્લડમા કુલ પાચ હજાર માણુસો મરાયા છે આમ સગ્રહ નય દેશની સલામતી માટે ખૂબ ઉપયોગી નિવડે છે અને કષાયને ઓછા કરવામા કારણુ ભૂત છે

ગાધીજીનુ ખૂન થયુ ત્યારે ઓલ ઇન્ડીયા રેડીયો પરથી સમાચાર અપાયા કે ગાધીજીનુ ખૂન થયુ પણુ કોને કર્યુ ? તે બહાર ન પાડતા મુંબઇમાની હિન્દુ પ્રજાની માન્યતા મુસલમાનની હોવાથી કેટલાક મુસલમાનોને મુબઈ વાળાએ મારી નાખ્યા પછી તરત રેડીયો પર સમાચાર આપ્યા કે ગાધીજીને મારનાર નથ્થુરામ ગોડસે નામના એક હિન્દુએ કર્યુ છે ત્યારે હુલ્લડ શાન્ત થયુ

અહીયા ગાધીનુ ખૂન થયુ તે સગ્રહનયની અપેક્ષાએ વાત થઇ અને ગાધીજીનુ ખૂન નથ્થુરામ ગોડસેએ કર્યુ એ વ્યવહાર નય વિશેષવાદી નયની વાત થઈ, એટલે પહેલા જોઇ આવ્યા કે સગ્રહનય હુલ્લડ શાન્ત કરવાના કારણુ ભૂત છે તેમ વ્યવહાર નય પણુ હુલ્લડ શાન્ત કરવામા કારણુ બને છે સગ્રહનય અને વ્યવહારનયનો કામ કામ ઉપયોગ થયા કરે છે દર બે મિનિટે મોટરઅકસ્માતમા ૧ માણુસ મૃત્યુ પામે છે અને એક દિવસના અકસ્માતમા ૭૨૦, માણુસો મૃત્યુ પામે છે અહીયા દર બે મિનિટે ૧ અકસ્માતની વાત સામાન્ય

એના એ પેંડા બગડી જવાથી ભાવતા નથી તે દ્રવ્યનો પ્રભાવ પડયો ...

એની એ આબુની હવા શિયાળામાં સારી લાગતી નથી, અને ઉનાળામાં સારી લાગે છે; એ કામનો પ્રભાવ થયો, બગીચામાં માલતીના ફૂલ દિવસના સુંદર લાગે છે, અને રાતના એ જ બગીચાના એ જ ફૂલ શોભા આપતા નથી. એનો એ સૂર્ય સવારના મીઠો લાગે છે; અને મધ્યાહ્નને જોવો ગમતો નથી. આ બધો કાલનો પ્રભાવ છે.

ઉનાળામાં મારવાડની ગરમીમાં લોકો કંટાળી જાય છે, પરંતુ માથેરાન કે દેવલાલીમાં એજ ઊનાળો મીઠો લાગે છે, આ ક્ષેત્રનો પ્રતાપ પડયો છે.

કોઈ સંસારી જીવ સુંદરીને જુવે છે એટલે વિચાર કરે છે 'અહો! કેવુ સુંદર રૂપ? કેવી સુંદર છે? સંત જુવે છે તો તે વિચારે છે, મ્યુનિસીપાલીટીની ગાડી માફક આના ઉપર કેવુ ચકચકતું પડ કર્મરાજાએ ગોઠવ્યું છે ...તો ત્યાં દ્રવ્ય એકનું એક છતા ભાવમાં ફેર પડી ગયો આમ દ્રવ્ય, ક્ષેત્ર, કાળ, ભાવ, ભવ, નામ સ્થાપના આદિ અનેક અપેક્ષાથી વસ્તુનું વિભાગીકરણ થયા કરે છે....

આપણે સીતાફળ જોયું ત્યાં સીતાફળમાં મીઠાશ પણ છે, લીલો [illegible] પ્રકારની આકૃતિ છે, આકૃતિ પણ [illegible] છે [illegible] છે, તેમાં પાકી મીઠાશ [illegible] અનેક ધર્મ રહેલા છે.

નવલાખ રૂપિયાવાળો એક માણસ આઇસ્ક્રીમની પાર્ટી આપે છે, કેમકે તેને છ લાખ રૂપિયામાંથી નવ લાખ થયા છે બીજો નવ લાખ રૂપિયાવાળો રડી રહ્યો છે કેમકે તેને બારલાખમાંથી નવ લાખ થયા છે નવ લાખ રૂપિયા સરખા હોવા છતા બન્નેની અપેક્ષા બદલાઈ ગઈ

દેવલોકના નાટકમા દેવો સમજે છે બહુ જ મામુલી વખત થયો છે, ત્યારે મનુષ્ય લોકમા તેટલા કાળમા સેંકડો વર્ષો વીતી જાય છે મનુષ્યને પાચ મિનિટ લાગે છે, ત્યારે નિગોદના સેંકડો ભવો થઇ જાય છે

જગતની કોઇ પણ વસ્તુમા સુખ કે દુખ માનવુ, આનદ કે દર્દ ધરવો આ તો બધા મનના તમાસા છે, મન ચગા તો કથરોટ મે ગગા અને મન ભગા તો કરોડ રૂપિયામા લે કડા તાણવાના.

કરોડપતિની કરોડ રૂપિયામાં જો ઇચ્છા સમી ન હોય અને અબજોપતિ થવાની ઇચ્છા હોય તો તે દુખી છે, અને બીજો કરોડપતિ ઇચ્છા મારી નાખે તો તે રૂપિયામા પણ સુખી છે

આ સાપેક્ષવાદનું પદાર્થ જ્ઞાન જેમ જેમ આમ પરિણમતુ રહે તેમ તેમ આત્મામા આનંદનું ઓજસ પ્રગટે અને એકવાર મુક્તિના મ ગલ દ્વાર ઉઘડી જશે.

સાપેક્ષવાદ શીખવે છે કે વસ્તુના ખડ કરતા વસ્તુના મર્મ આપને સમજે

૧ ટેબલ એ સ્યાદ્ અસ્તિ છે.

૨ ટેબલ પર દ્રવ્યાદિની અપેક્ષાએ સ્યાદ્નાસ્તિ છે.

૩ ટેબલ ક્રમશઃ સ્વ દ્રવ્યાદિ અને પર દ્રવ્યાદિની અપેક્ષાએ સ્યાદ્ આસ્તિ નાસ્તિ છે.

૪ ટેબલ એક સાથે બન્ને અપેક્ષાએ અવક્તવ્ય છે કેમકે સંયુકત અપેક્ષાએ નથી તો સત્ કે નથી તો અસત્ એક સાથે બંને ઉભયની અપેક્ષાએ શુ કહેવું તે એક કોયડો છે! તાત્પર્ય કહી શકાય તેવું નથી માટે અવકતવ્ય છે.

૫ ટેબલ ક્રમશ સ્વદ્રવ્યાદિની અને ઉભય અપેક્ષાએ અસ્તિ અવકતવ્ય છે.

૬ ટેબલ ક્રમશ પરદ્રવ્યાદિની અને ઉભય અપેક્ષાએ નાસ્તિ અવકતવ્ય છે

૭ ટેબલ ક્રમશ સ્વદ્રવ્યાદિ પરદ્રવ્યાદિ અને ઉભય અપેક્ષાએ આસ્તિ નાસ્તિ અવકતવ્ય છે.

○

૧ બજારની ઘડિયાળ એ અમુક ટાઈમે ચોક્કસ ટાઈમ આપે છે સ્યાદ્ અસ્તિ

૨ બજારની ઘડિયાળ એ અમુક ટાઈમે ચોક્કસ ટાઈમ [illegible] નાસ્તિ

૩ બજારની ઘડિયાળ એ અમુક ટાઈમે ચોક્કસ ટાઈમ આપે છે અને અમુક ટાઈમે ચોક્કસ ટાઈમ આપતી

નથી સ્યાદ્ અસ્તિનાસ્તિ

૪ બગડેલી ઘડિયાળ કયા ટાઈમે ચોક્કસ ટાઈમ આપે છે ઉભય અપેક્ષાએ તે કશુ કહી શકાતુ નથી સ્યાદ્ અવક્તવ્ય છે

૫ બગડેલી ઘડિયાળ આમ તો ચોક્કસ ટાઈમ આપે છે પરંતુ કયા ટાઈમે ચોક્કસ ટાઈમ આપે છે ઉભય અપેક્ષાએ કશુ કહી શકાતું નથી સ્યાદ્ અસ્તિ અવક્તવ્ય

બગડેલી ઘડિયાળ આમ તો ચોક્કસ ટાઈમ આપતી નથી છતા કયા ટાઈમે ચોક્કસ ટાઈમ આપે છે તે ઉભય અપેક્ષાએ કશુ કહી શકાય નહી સ્યાદ્ નાસ્તિ અવક્તવ્ય

બગડેલી ઘડિયાળ અમુક ટાઈમે ચોક્કસ ટાઈમ આપે છે અને અમુક ટાઈમે ચોક્કસ ટાઈમ આપતી નથી તે ઉભય અપેક્ષાએ કશુ કઈ કહી શકાય તેવુ નથી સ્યાદ્ અસ્તિ નાસ્તિ અવક્તવ્ય

આ કાપડ સારુ છે સ્યાદ્ અસ્તિ

આ કાપડ પતળી મલમલની અપેક્ષાએ સારૂ નથી સ્યાદ્ નાસ્તિ

આ કાપડ આદરપાટ કરતા તો સારૂ છે પરંતુ પતળી મલમલના હિસાબે સારૂ નથી સ્યાદ્ અસ્તિનાસ્તિ

૪ આ કાપડ સર્વ સામાન્ય કાપડની અપેક્ષાએ સારૂ છે કે ખોટું છે તે ઉભય અપેક્ષાએ કશું કંઇ કહી શકાય તેવું નથી. સ્યાદ્ અવકતવ્ય

૫ આ કાપડ અમુક અપેક્ષાએ સારૂં છે અને કંઇ અમુક અપેક્ષાએ સારૂં નથી. તે ઉભય અપેક્ષાએ કશુ કઇ કહી શકાય તેવુ નથી સ્યાદ્ અસ્તિ અવકતવ્ય

૬ આ કાપડ અમુક અપેક્ષાએ કશું કઇ કહી શકાય તેવું નથી સ્યાદ નાસ્તિ અવક્તવ્ય

આ કાપડ અમુક અપેક્ષાએ સારૂ છે અને અમુક અપેક્ષાએ સારુ નથી. પરંતુ કંઈ અપેક્ષાએ સારું ખોટું છે તે કંઈ હમણાથી કહી શકાય તેવું નથી. એ તો વાપર્યા પછી ખ્યાલ આવે સ્યાદ્ અસ્તિ નાસ્તિ અવકતવ્ય.

પાચ કારણ

લેખાક દશ

અનેક કાર્યો આપણા દષ્ટિ લોચનમા તરવરે છે દરેક
કાર્યમા કોઇને કોઇ કારણ સમએવ હોય છે કોઇ પણ
ાયના રિસર્ચમા, કારણના બીજ છુપાએલા મલશે

બીજ વગર ફળ નહી ગોટલા વગર આબો નહી
વગર મરઘી નહી બાપ વગર બેટા નહી તે યાયે
ણ વગર કાય બનતુ નથી સશોધન પછી દરેક કાર્યમા
કારણ હાય લાગ્યા વગર નહી રહે

જૈન શાસનમા મુખ્ય પાચ કારણ બનાવાયા છે કાળ
વભાવ નિયતિ, કર્મ અને ઉદ્યમ (પુરૂષાર્થ)

કોઇ પણ એક કારણથી જો કાર્ય સિદ્ધ થતુ નથી હા
ક કાર્યમા કોઇને કોઇ કાર્ય મુખ્યગૌણ હોય છે

એક મોટી દુકાન હોય તે દુકાનનો માલિક બુધ્ધિશાળી
છે માલ ક્યારે લેવો ? કયો લેવો ? કયા માલની ખપત
છે ? વગેરે ખૂબ ચપળતાપૂર્વક કામ કરે છે પરતુ મોટી
વિશાળ દુકાન એકલો નભાવી ન શકે

માલ ઉચો નીચો કરવા નોકર રાખવો પડે, હિસાબ
માટે મહેતાજીની જરૂર પડે માલ વેચવા માટે સેલ્સમેન

વગેરે રાખવા પડે આમ આખી દુકાન ધમધોકાર ચલાવવામાં અનેકની જરૂર પડે, તેમાં માલિકની બુધ્ધિ ચીવટ મુખ્ય ગણાય. નોકર, મુનિમ, સેલ્સમેન વગેરે ગૌણ ગણાય છે.

અનેકાંત દષ્ટિ આવી જાય તો કોઈ પણ કાર્યમ એક દષ્ટિ કે એકાંતવાદોના પક્ષ ન લેવાય, પરંતુ તેન દરેક કાર્યમા અનેકાત દષ્ટિ સમાએલા હોય છે.

શરીરના પ્રત્યેક અવયવો ખુબ ઉપયોગી છે. ચાલવ પગ, વસ્તુને પકડવા માટે હાથ, જોવા માટે આંખ સાંભળવા માટે કાન, સુંઘવા માટે નાક, ખાવા માટે જી ઉપયોગી છે એમ દરેક દરેકના કાર્યમાં પ્રવૃત છે એ રી આખા શરીરનુ સંચાલન ચાલે છે. શરીરમાં પ્રત્યેક અં ઉપયોગી છે, તેમ જૈન શાસનમા પાચે કારણોને દ કાર્યમા ખુબ જ જરૂરી માન્યા છે

જેનામાં આ અનેકાન દષ્ટિ નથી તે ખરેખર [illegible] [illegible] ગણાય છે

[illegible]

કાણાને કાણુ ગમે તે ન્યાયે એકાંત દષ્ટિવાળા નય દર્શનને તેવા માણસો ગમે છે

ઈ સ ૧૦૪૯મા લીયાઈ નામના એક અ ધશ્રધ્ધાળુ રાજાએ હિંદી ચીનના મેનાઈ શહેરમા એક મહેલ બનાવેલો તે પણ એક થાભલા ઉપર

રાજાને કોઈ એક વાર એક સ્વપ્નુ આવ્યુ તે સ્વપ્નામા તેને એક પગવાળી દેવીના દર્શન થયા તેમા તે ખુશ મિજાજ બની ગયો પછી તે તેનો આદર્શ બની ગયો

એક એક દર્શનવાળાને કોઇ કારણની સિધ્ધિ થઈ એટલે તેઓ તે કારણને સર્વસ્વ માનતા થઇ ગયા તેના ઉપર તેની મદાર, તેના ઉપર તેનુ દર્શન

આ રાજાને સ્વપ્નમા લૂલી દેવી જોવા મળી તેથી તેને પોતાની સ્ત્રીના પગ કપાવી નાખ્યો અને એક લ ગડી સ્ત્રી સાથે લગ્ન કર્યાં, એટલુ જ નહી પણ રાજ્યના બધા પ્રધા નોને પણ લ ગડા જ રાખ્યા અને મહેલ પણ એક જ થાભલા પર બનાવ્યો આ વાત જાણીને આપણને હસવુ આવે છ પરંતુ જે દર્શન એક નયને માને, એક કારણને માને તેઓ પ્રત્યેક વસ્તુમાં તેવા જ તરસુખત્યારશાહીવાળા બને છે, તેમની તવારુ જાણી આપણને મનમા હસવુ આવી જાય છે

* કાળ *

કાળવાદી કહે છ કે આ જગતમા કાળ સિવાય કોઇ

વસ્તુ સિદ્ધ થવાને શક્તિશાળી નથી.

૨૪ તીર્થંકરો સાત ગ્રહ ઉચ્ચના આવે ત્યારે જન્મે, ગર્ભમાં રહ્યા પછી નવ મહિને મનુષ્યનો જન્મ થાય, બીજમાંથી વૃક્ષ થતાં અમુક ટાઇમ લાગે છે, આંબો ઉનાળામાં ફળે છે, મેથી શિયાળામાં પાકે છે, દૂધમાંથી દહીં થવા માટે કાળની જરૂર પડે છે, અમુક વય સુધી બાળપણ રહે છે. અમુક વય સુધી યુવાવસ્થા આવે છે અમુક વય સુધી વૃધ્ધાવસ્થા આવે ને આમા કાળ સિવાય બીજી કઈ વસ્તુ રહેલી છે?

પરંતુ કાળ વસ્તુની પર્યાયાવસ્થા સમજવા માટે છે, સ્વભાવ એ વસ્તુની યોગ્યતા જાણવા માટે છે, કર્મ સારા કાર્યની પ્રેરણા મેળવવા માટે છે. ઉદ્યમ એ ઉત્સાહમાં પ્રેરવા માટે છે આમ દરેક કારણો કામમાં લાગે છે. સ્વભાવ યોગ્યતા સમજવા માટે કાળ નકામો નીવડે છે, પર્યાયાવસ્થા સમજવા માટે ઉદ્યમ નાકામીયાબ નીવડે છે.

મનુષ્યની અવસ્થા કેવી વિચિત્ર વૈરાગ્યથી ભરપૂર, અદ્ભુત ભાવનાવાળી છે તે આપણે જોઈએ. માણસ દશ વર્ષનો [illegible] તેની શક્તિ દીવાની જેમ પ્રગટે છે. દીવો જેમ [illegible] પ્રકાશ પ્રસરાવે તેમ દશ વર્ષની ઉમર થતા માણસની શક્તિ [illegible] છે. તેથી એને દીવડો કહ્યો છે.

[illegible] આયુષ્ય કાર્ય કરવા માટે [illegible] [illegible] છે તેમ [illegible] વર્ષનો આયુષ્ય થાય [illegible] કંઈ કરી

બતાવવાની ભાવના જાગે છે એટલે વીસે વીરડો કહે થાય છે

એકવીસ તીસ વર્ષની વય થતા કુટુંબ નભાવવા માટે રુન્નિમાન થાય બીજા પણ તેવા થોડા કાર્યો યુવાનીના પાવરથી થયા હોય પછી તેની સામે કોઈ નબળા માણસો સામા થાય અથવા તેનાથી ઉલટા વિચારો પ્રસિધ્ધ કરે, એટલે ભાઈ સાહેબ ગોડલી મરચા જેવા તીખા થઈ જાય એટલે તીને તીખો સમજવો યુવાવસ્થામા શરીર શકિતનો રાજા વેરફાય એટલે શરીર ફીકુ પડી જાય એટલે ચાળીસે ફેકડો

પચાને પાકો દુનિયાના અનેક અનુભવો કરી અનેક પ્રકારની ઠોકરો ખાઇ માણસ પાકો બની જાય છે એટલે પચાસે પાકો.

સાઈઠ વરસનો થવા શરીર થાકી જાય છે એટલે સાઠે થાકેલ.

સિતેર વરસનો થતા વિસ્મૃતિ થાય છે વસ્તુ કયા મુકી કે ને આપી ? એ યાદ રહેતુ નથી એટલે સિતેરે ભૂલકણો

એંશી વરસનો થતા શરીરના અંગોપાંગમા ખોડ આવે છે એટલે એંશીએ લૂલો.

નેવુ વરસનો થતા પહેરેલા કપડા અસ્તવ્યસ્ત થઇ જાય પણ તેને ખબર ન પડે એટલે નેવુએ નાગો.

અને બહુમાં બહુ સો વરસ થતા બધા ભાગી જાય છે એટલે સોએ ભાગો.

આમ કાલ શરીરની અનિશ્ચિતતા બતાવી જાય છે અને આપણને કહે છે આ વિનાશી શરીરમાં ગાંડા બનતા નહી.

કાળ કહે છે મારાં મહેનતાણામાં અથવા તો લવાજમ એ છે કે શરીર અને આત્માનો ભેદભાવ સમજી મોહ માયામાંથી મુક્ત થાવ, નમ્ર બનો, લોભ છોડો, માયા ત્યજો અને સરળતાને સમજો.

*** સ્વભાવ ***

એકાંત કાળવાદી દર્શનોને સ્વભાવવાદી કહે છે. 'તારો કાળ ગમે તેટલો સારો હોય, આંબાનો ગોટલો સ્વભાવે ખરાબ થઇ ગયો તો તું શું કરી શકવાનો છે?' ઉનાળામાં સડેલા ગોટલામાથી કેરી થાય જ નહી.

આંબામાં જો માળીગો પડે તો ફળવામાં આકળીયો પડે અથવા તો ફળવાનો સ્વભાવ મૂળમાથી જ જાય તો [illegible] શું આવવાનું છે? માટે ડાહ્યો બન, અભિમાન છોડ, [illegible] મારી પણ જરૂર છે. સ્વભાવવાદી કહે છે કે [illegible] આપણે અપમાનને પામીએ છીએ [illegible].

[illegible] અને [illegible] ભાગાચારી થઈ

[illegible] છે [illegible] કોનમાં [illegible]

[illegible] નો શુકનમા [illegible]

મને કપાળે ચઢાવે છે લગ્નમા વરરાજા મારૂં સ્વાગત કરી
પોતાના મસ્તક ઉપર મૂકે છે દેશાટન કરતા, લગ્નમા,
દીક્ષામા, ચાદલા કરવામા, દેરાસરમા, માગી આગતા
ગાગતા હોય છે હુ દોતરા સ્વરૂપે મારી સાથે
રી તારુ કોઈ જોતા નથી મારી આગળ તુ હોય છે
એ તારૂ મોઢુ જેવુ કોઈને ગમતુ નથી'

ડાગર ચોખાને કહે છે તારી વાત અપેક્ષાએ સાચી
'પરતુ હુ ન હોઉ તો તારા બાર વાગી જશે માટે
હાપણુ મૂક'

ચોખા કહે છે કે 'મારે તારૂ સાભળવુ નથી તુ ખસ'

ડાગર કહે છે, હુ જાઉ એટલે કોઈ ઢોકળા બનાવવા
તને ઘટીમા દળશે, ભાત બનાવવા અગ્નિ ઉપર
મૂકશે પેથ બનાવવા માટે તને મૂળથી ખાડશે તે વાત
ભૂલી જાય તો કેમ ચાલે ? પણ તુ તારૂ અભિમાન મૂકતો
નથી હુ તો તને શાપ આપુ છું કે તને સતાન ન થાય
જાઉ છું આ મારો અભિશાપ તુ મરીશ તો દેરફાર
ની થાય પછી ચોખાને સતાન ન થયું શેખાએ એકત દષ્ટિ
એ તો ચોખાને નુકશાન થયું તેમ આપણે એકાત દષ્ટિ
રાખીશુ તો આપણે જ્ઞાનામૃતથી રહિત બનીશુ

સ્વભાવવાદી કાળવાદીને કહે છે ચોખા ને ડાગરનો
સંવાદ સાભળ્યો ને ? દૂધમાથી દહીં થાય છે શુ માથી

જવું જવું કરતા કેટલાક રહી ગયા અને એક સામાન્ય ખમીર બતાવનાર ખલાસ થઈ ગયા.

એક માણસ ચૂંટણીમા ઉભો રહ્યો, રાત દિવસ કાળી મજુરી કરી, પૈસાના પાણી કર્યા, ઉજાગરા કરી લોહીના પાણી કર્યા, કોઈ જાતની કમી ના કરી નહીં. ચૂટણીનુ પરિણામ બપોરના આવવાનુ હતુ તે પહેલા ચૂટણીમાં આવનાર વાત કરતા ઉડી ગયો અને બપોરના ચૂંટણીમા ચુટાઇ આવ્યો, ફરી ચુંટણી થના હારેલો માણસ ચુંટાયો. આમાં આમા નિયતિ સિવાય શું કારણ છે? આમ નિયતિવાદીની વાત પૂરી થઇ હવે ઉદ્યમવાદી આવવાની તૈયારી કરી રહ્યો છે

૪ : ઉદ્યમવાદી

ઉદ્યમવાદી તૈયાર થઈને નાટક મંડપમાં હાજર થઇ [illegible], [illegible] ભાગ્ય હોય પરંતુ ઉદ્યમ ન હોય તો [illegible] કરી શકવાના?

[illegible] ભાગ્યમાં પડી ઉગવાની યોગ્યતા [illegible] પરંતુ [illegible] પાણીમાં [illegible] તો શું [illegible]

[illegible] પુરુષાર્થ છે, [illegible] પુરુષાર્થ છે, [illegible]

ભૂતથી માંડીને ભવિષ્ય સુધી મારૂ સામ્રાજ્ય છે નહિ કાળના
કાર્યમા કારણ હું છુ

વળી દૂધમાથી દહીં, તલમાથી તેલ, ટીપે ટીપે સરો
વર ભરાય કાકરે કાકરે પાળ બધાય ઈટે ઈટે ગઢ રચાય,
બધાના મૂળમા હું કારણ છુ '

પૈસો કમાવાનુ નસીબ હોય પણ દુકાને જવાનો
યાર્થ ન કરે તો શુ કામનો? આ બધામા મારી ગૌરવ પુરૂ
ગાથા સમાયેલી છે માટે તમારૂ પૂછડુ મૂકો અને મને
સર્વ શ્રેષ્ઠ માનો

૫ કર્મવાદી

કર્મવાદી પુરૂષાર્થવાદીને હરાવવા માટે મેદાને પડતો
કહે છે કે 'તે ઘણી બડાઈ હાકી હવે છાનો માનો રહે
પણ જેવો તેવો નથી જો હું ન હોઉ તો તારી શી
તાકાત છે કે તું તારૂ કાર્ય પૂર્ણ કરી શકે '

જેમકે કપાસની મોસમમા કપાસ વાવે, ઉગે છોડવા
લાગે અને કપાસ ઉતરવાનો વખત આવી જાય પરતુ એકા
એક આગ લાગે, હિમ પડી જાય તો શુ થાય? રક
રાજા બની જાય, રાજા રક બને છે કર્મથી બુધ્ધિશાળી
પૈસા માટે ફાફા મારે છે ત્યારે મૂર્ખને પૈસાના ઢગ મળે
છે માટે કર્મ સિવાય શુ છે?

ઉપસહાર

આપણે જોયુ કે પ.ચે કારણનું મહત્વ છે, કોઈ કારણ
જરૂર વગરના છે તેવુ માની શકાય તેવું નથી

જૈન શાસન પાંચે કારણની મહત્તા બતાવતા કહે છે કે ભવિતવ્યતાથી જીવ નિગોદમાંથી બહાર નીકળે છે. સ્વભાવ અને કાળના સહકારથી ચરમાવર્તમાં આવે છે અને ચરમાવર્તમાં કર્મથી ધર્મ મળે છે. પંચેન્દ્રિય પણું પ્રાપ્ત થાય છે. બાકીના ચારે કારણથી યુકત પુરૂષાર્થ દ્વારા મોક્ષ મેળવી શકાય છે

કોઇ પણ કાર્યમાં પાચ કારણ રહેલા છે જેમ એક જગ્યા ઉપર મકાન બનાવવું છે, જમીન પણ મિઠાશ સ્વભાવવાળી હોવી જોઇએ ખારી જમીન હોય તો મકાનને નુકશાન પહોંચે. મકાન બનાવવા પુરૂષાર્થની જરૂર છે. પુરૂષાર્થ અનુકૂળ કર્યો પરંતુ વાતાવરણ અનુકૂળ ન હોય તો, કારીગરને કોઇ આર્થિક શારીરિક કારણ નડતા તે મકાન તૈયાર ન થાય ભવિતવ્યતા સારી હોય તે મકાન તૈયાર થઇ જાય પરંતુ મકાનને ભોગવવાનું કર્મ ન હોય તો વીજળી પડીને મકાન ખલાસ થઇ જાય' મકાન બનાવવું હોય તો એક મિનિટમાં તૈયાર ન થાય તે માટે કાળ પણ જોઇએ.

આ પાંચ કારણ સમજીએ આપણા આત્માં ભવિતવ્યતાથી નિગોદમાંથી બહાર નીકળ્યો છે પુણ્ય કર્મથી માનવ [illegible] જૈન કુળમાં ઉત્તમ સામગ્રી મળી છે સ્વભાવ [illegible] ઉચિત જાગૃત થઇ છે એટલે ભવ્ય [illegible] નાનો છે પાંચમો કે છઠ્ઠો આરો [illegible] પુરૂષાર્થ કરીએ તો મોક્ષ [illegible] કાર્ય માત્રમાં અપેક્ષાએ [illegible] છે

સંપૂર્ણ

આટલું ધ્યાનમા રાખો

પ્રકીર્ણ

કાળ ચાલ્યો જાય છે કે જે આવતા કાળ મળવા મુશ્કેલ છે કાળના નમૂનામાં કરતાંએ પુણ્યપુંજા તથા કુમાં ઘણા પરંતુ જે કાળ આજે છે ન કાલ મળવા મુશ્કેલ છે માટે કામ કરતા પણ આ કામ કરતા આજ સારી બનાવવા પુણ્યકાર્ય કરી ચિરસ્થાયી બનાવી જાવ.

કામ ના કોઈક વાર ચિરસ્થાયી બનતા હશે ?

હા ! શાશ્વત આત્મા માટે કામ અનંતજ્ઞાન દર્શન ચારિત્રના શાશ્વતા સુખ આપતા સદા માટે રહે છે તેથી કામને ચિરસ્થાયી બનાવવા આ શાશ્વતુ સુખ મેળવવું જોઈએ ન માટે શાશ્વત બનેલા આત્માનું ધ્યાન ધરવું જોઈએ તે માટે શ્રી વીતરાગ ભગવંતની પૂજા અનિવાર્ય આવશ્યક છે

ઈયળ ભમરીના ધ્યાનમા ભમરી બને છે તેમ આપણે વીતરાગ ભગવંતના ધ્યાનમાં વીતરાગ બની શકીએ

દેરાસરમાં નરમ નારણ શ્રી તીર્થ કરદેવના અંગ લૂછવાનુ હજુ નથી, પૂજા કરવા માટે પોતાના ધોતીયા નથી, ભરી આગમમાં ચોટ દેખાય, ધૂપ ન બનાવ ઉત્ય નરવરે.

વાંધુ મહારાજને ઉપદેશ આપવા કાર્યકર્તા જતાર છે કે સાહેબ ! આ લોકો ભંડારમાં કંઈક આપે તેવો ઉપદેશ વહેરાવો જે ઉપદેશ નહી આપો તો પૂજા કરવાનું બંધ થઈ જશે !

અમે જાણીએ છીએ માથામાં નાખવા તેલ ન મળતું હોય, કપડામાં નાખવા ટીનોપોલ ન મળતો હોય, ગોઢામાં ચાવવા પાનબીડા ન મળતા હોય, મોઢા ઉપર સ્નો લગાડવા પોમેડ પાવડર ન મળતા હોય, પગમાં પહેરવા જોડા ન મળતા હોય, નાટક-સિનેમા જોવા પૈસા ન મળતા હોય તો પોતાના દ્રવ્યથી પૂજા ન કરે તે ચલાવી લેવાય. બાકી પોતાના રંગ-રાગ, ટાપટીપ માટે [illegible] ને પૂજા માટે દેરાસરના ગાધાગણ દ્રવ્યથી પૂજા કરવી છે, પોતાનું દ્રવ્ય ભક્તિ માટે ખરચવું નથી, તે પ્રભુને ભજીને શું કરવાનો છે?

ભક્તિ ન[illegible] અને પૂજાની જાતે ઘણી ન વાપરી શકતા હોય [illegible] ઘણું વાપરી ન શકતા હોય [illegible] પૂજા [illegible] તો [illegible]